

Uitgave
in de Nederlandse taal

Mededelingen en bekendmakingen

<u>Nummer</u>	Inhoud	Bladzijde
	<i>I Mededelingen</i>	
	Commissie	
97/C 372/01	Ecu.....	1
97/C 372/02	Overzicht van de door de Commissie aan de Raad gezonden documenten in de periode van 24 tot en met 28. 11. 1997	2
97/C 372/03	Bekendmaking van de Commissie inzake de bepaling van de relevante markt voor het gemeenschappelijke mededingingsrecht ⁽¹⁾	5
97/C 372/04	Bekendmaking inzake overeenkomsten van geringe betekenis die niet onder artikel 85, lid 1, van het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap vallen ⁽¹⁾	13
97/C 372/05	Advies van het Raadgevend Comité voor concentraties, vastgesteld op de 45e bijeenkomst op 9 april 1997 betreffende een voorontwerp van beschikking in de zaak nr. IV/M.856 — British Telecom/MCI	16
97/C 372/06	Advies van het Raadgevend Comité op het gebied van concentraties uitgebracht tijdens de 47e bijeenkomst van 4 juli 1997 ten aanzien van een voorlopige ontwerpbeschikking in zaak nr. IV/M.877 — Boeing/McDonnell Douglas	17
97/C 372/07	Advies van het Raadgevend Comité op het gebied van concentraties uitgebracht tijdens de 47e — aanvullende — bijeenkomst van 16 juli 1997 ten aanzien van een voorlopige ontwerp-beschikking in zaak nr. IV/M.877 — Boeing/McDonnell Douglas	18
97/C 372/08	Advies van het Raadgevend Comité op het gebied van concentraties uitgebracht tijdens de 47e bijeenkomst — tweede aanvullende bijeenkomst — van 25 juli 1997 ten aanzien van een voorlopige ontwerp-beschikking in zaak nr. IV/M.877 — Boeing/McDonnell Douglas	18
97/C 372/09	Voorafgaande aanmelding van een concentratie (Zaak nr. IV/M.1042 — Eastman Kodak/Sun Chemical) ⁽¹⁾	19

<u>Nummer</u>	Inhoud (vervolg)	Bladzijde
97/C 372/10	Verklaring van geen bezwaar tegen een aangemelde concentratie (Zaak nr. IV/M.967 — KLM/Air UK) ⁽¹⁾	20
<hr/>		
<i>II Voorbereidende besluiten</i>		
Commissie		
97/C 372/11	Voorstel voor een richtlijn van de Raad betreffende de lijst van agrarische probleemgebieden in de zin van Verordening (EG) nr. 950/97 (Denemarken)	21
<hr/>		
<i>III Bekendmakingen</i>		
Commissie		
97/C 372/12	Oproep tot het indienen van voorstellen (DG XXII/37/97) in het kader van het programma Leonardo da Vinci	23
97/C 372/13	Resultaten van de inschrijvingen (communautaire voedselhulp)	39

⁽¹⁾ Voor de EER relevante tekst

I

(Mededelingen)

COMMISSIE

ECU (*)

8 december 1997

(97/C 372/01)

Bedrag in nationale valuta voor één eenheid:

Belgische en Luxemburgse frank	40,7751	Finse mark	5,97315
Deense kroon	7,52728	Zweedse kroon	8,63508
Duitse mark	1,97667	Pond sterling	0,668928
Griekse drachme	309,907	US-dollar	1,10614
Peseta	167,005	Canadese dollar	1,57282
Franse frank	6,61538	Yen	144,517
Iers pond	0,760077	Zwitserse frank	1,60224
Lire	1934,96	Noorse kroon	7,98080
Gulden	2,22743	IJslandse kroon	79,7859
Oostenrijkse schilling	13,9075	Australische dollar	1,65293
Escudo	201,793	Nieuw-Zeelandse dollar	1,84942
		Zuid-Afrikaanse rand	5,38801

De Commissie heeft een telexdienst met automatisch antwoordmechanisme in gebruik genomen die elke gebruiker, op diens aanvraag per telex, de omwisselingskoers in de voornaamste valuta geeft.

Deze dienst functioneert elke dag van 15.30 uur tot de volgende dag 13.00 uur.

De gebruiker dient als volgt te handelen:

- telex nr. 23789 te Brussel kiezen;
- zijn eigen telexadres geven;
- de code „cccc” vormen die het automatisch antwoordmechanisme in werking stelt en hem de omwisselingskoersen van de ecu per telex geeft;
- de mededeling niet onderbreken vóór het einde van de boodschap dat aangegeven wordt door het teken „ffff”.

Noot: De Commissie heeft telekopieerapparaten met automatische beantwoorder (nr. 296 10 97 en nr. 296 60 11) die dagelijkse gegevens betreffende de berekening van de landbouwmrekeningskoersen verstrekken.

(*) Verordening (EEG) nr. 3180/78 van de Raad van 18 december 1978 (PB L 379 van 30.12.1978, blz. 1), laatstelijk gewijzigd bij Verordening (EEG) nr. 1971/89 (PB L 189 van 4.7.1989, blz. 1).

Besluit 80/1184/EEG van de Raad van 18 december 1980 (Overeenkomst van Lomé) (PB L 349 van 23.12.1980, blz. 34).

Beschikking nr. 3334/80/EGKS van de Commissie van 19 december 1980 (PB L 349 van 23.12.1980, blz. 27).

Financieel Reglement van 16 december 1980 voor de toepassing van de algemene begroting van de Europese Gemeenschappen (PB L 345 van 20.12.1980, blz. 23).

Verordening (EEG) nr. 3308/80 van de Raad van 16 december 1980 (PB L 345 van 20.12.1980, blz. 1).

Beschikking van de Raad van Gouverneurs van de Europese Investeringsbank van 13 mei 1981 (PB L 311 van 30.10.1981, blz. 1).

OVERZICHT VAN DE DOOR DE COMMISSIE AAN DE RAAD GEZONDEN DOCUMENTEN IN DE PERIODE VAN 24 TOT EN MET 28. 11. 1997

(97/C 372/02)

Deze documenten zijn verkrijgbaar bij de verkoopkantoren waarvan de adressen op bladzijde 4 van de omslag zijn vermeld

Code	Catalogusnummer	Titel	Datum van goedkeuring door de Commissie	Datum van verzending naar de Raad	Aantal bladzijden
COM(97) 571	CB-CO-97-590-NL-C	Verslag van de Commissie I. over de maatregelen die zijn genomen om gevolg te geven aan de opmerkingen bij de resoluties van het Europees Parlement bij de besluiten tot verlening van kwijting voor de uitvoering van de algemene begroting en het beheer van de EGKS en het EOF II. over het gevolg dat is gegeven aan de opmerkingen bij de aanbeveling van de Raad inzake de te verlenen kwijting III. over de antwoorden van de lidstaten op de opmerkingen in het jaarverslag van de Europese Rekenkamer voor het begrotingsjaar 1995	21. 11. 1997	24. 11. 1997	150
COM(97) 604	CB-CO-97-616-NL-C	Voorstel voor een richtlijn van de Raad tot wijziging van Richtlijn 94/67/EG betreffende de verbranding van gevaarlijke afvalstoffen ⁽²⁾ ⁽³⁾	21. 11. 1997	24. 11. 1997	13
COM(97) 616	CB-CO-97-635-NL-C	Voorstel voor een verordening van de Raad tot instelling van een definitief antidumpingrecht op de invoer van siliciummetaal van oorsprong uit de Volksrepubliek China	24. 11. 1997	24. 11. 1997	22
COM(97) 618	CB-CO-97-645-NL-C	Verslag van de Commissie aan de Raad en het Europees Parlement over de resultaten van de tweede fase van SLIM en over de follow-up van de tenuitvoerlegging van de aanbevelingen uit de eerste fase	24. 11. 1997	24. 11. 1997	25
COM(97) 622	CB-CO-97-638-NL-C	Advies van de Commissie, overeenkomstig artikel 189 B, lid 2, onder d), van het EG-Verdrag, over de amendementen van het Europees Parlement op het gemeenschappelijk standpunt van de Raad inzake het voorstel voor een richtlijn van het Europees Parlement en de Raad inzake de rechtsbescherming van modellen ⁽²⁾	21. 11. 1997	24. 11. 1997	12
COM(97) 621	CB-CO-97-637-NL-C	Gewijzigd voorstel voor een beschikking van het Europees Parlement en de Raad houdende vaststelling van een gemeenschappelijk actieprogramma ter verbetering van de stelsels van indirecte belastingen van de interne markt (Fiscalis-programma) ⁽²⁾	24. 11. 1997	25. 11. 1997	8
COM(97) 635	CB-CO-97-651-NL-C	Gewijzigd voorstel voor een beschikking van het Europees Parlement en de Raad tot wijziging van Beschikking 92/481/EEG van de Raad betreffende aan actieprogramma voor de uitwisseling tussen ambtelijke diensten van de lidstaten, van nationale ambtenaren die belast zijn met de tenuitvoerlegging van communautaire wet- en regelgeving inzake de interne markt (Karolus-programma) ⁽²⁾	24. 11. 1997	25. 11. 1997	6

Code	Catalogusnummer	Titel	Datum van goedkeuring door de Commissie	Datum van verzending naar de Raad	Aantal bladzijden
COM(97) 589	CB-CO-97-603-NL-C	Ontwerp van het zesentwintigste financieel verslag betreffende het Europees Oriëntatie- en Garantiefonds voor de landbouw (EOGFL), afdeling Garantie (begrotingsjaar 1996)	25. 11. 1997	26. 11. 1997	102
COM(97) 610	CB-CO-97-629-NL-C	Verslag van de Commissie aan het Europees Parlement, de Raad, het Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's over de coördinatie van de activiteiten ten behoeve van het midden- en kleinbedrijf (MKB) en de ambachtelijke sector (1997) (1)	25. 11. 1997	26. 11. 1997	120
COM(97) 613	CB-CO-97-630-NL-C	Voorstel voor een beschikking van de Raad waarbij het Verenigd Koninkrijk gemachtigd wordt tot voortzetting van de toepassing van een maatregel die afwijkt van de artikelen 6 en 17 van Zesde Richtlijn 77/388/EEG van de Raad betreffende de harmonisatie van de wetgevingen der lidstaten inzake omzetbelasting	25. 11. 1997	26. 11. 1997	7
COM(97) 617	CB-CO-97-636-NL-C	Voorstel voor een verordening van de Raad betreffende de opening en de wijze van beheer van communautaire tariefcontingenten voor bepaalde visserijproducten van oorsprong uit Ceuta	25. 11. 1997	26. 11. 1997	7
COM(97) 619	CB-CO-97-652-NL-C	Voorstel voor een verordening van de Raad tot instelling van een mechanisme voor optreden van de Commissie ter opheffing van bepaalde handelsbelemmeringen (2) (3)	18. 11. 1997	26. 11. 1997	13
COM(97) 624	CB-CO-97-641-NL-C	Opnieuw behandeld voorstel voor een richtlijn van de Raad inzake de bewijslast in gevallen van discriminatie op grond van geslacht (4)	25. 11. 1997	26. 11. 1997	7
COM(97) 558	CB-CO-97-587-NL-C	Voorstel voor een besluit van de Raad inzake de sluiting van het Protocol tot aanpassing van de handelsaspecten van de Overeenkomst betreffende vrijhandel en met handel verband houdende zaken tussen de Europese Gemeenschappen, enerzijds, en de Republiek Estland, anderzijds, in verband met de toetreding van de Republiek Oostenrijk, de Republiek Finland en het Koninkrijk Zweden tot de Europese Unie, en met de resultaten van de landbouwonderhandelingen van de Uruguay-Ronde, waaronder ook de verbeteringen van de bestaande preferentieregeling	26. 11. 1997	27. 11. 1997	29
COM(97) 612	CB-CO-97-633-NL-C	Voorstel voor een besluit van de Raad betreffende het standpunt dat de Gemeenschap, met betrekking tot de uitvoer van bepaalde ijzer- en staalproducten uit de Republiek Bulgarije naar de Europese Gemeenschap, zal innemen in de Associatieraad die is opgericht bij de op 1 februari 1995 in werking getreden Europa-Overeenkomst tussen de Europese Gemeenschappen en haar lidstaten, enerzijds, en de Republiek Bulgarije, anderzijds. Voorstel voor een verordening van de Raad betreffende de uitvoer van bepaalde EGKS-ijzer- en staalproducten uit de Republiek Bulgarije naar de Europese Gemeenschap voor de periode van 1 januari tot en met 31 december 1998 (verlenging van het bij Besluit nr. 3/95 van de Associatieraad ingestelde systeem van dubbele controle, zoals verlengd bij Besluit nr. 1/96)	26. 11. 1997	27. 11. 1997	32

Code	Catalogusnummer	Titel	Datum van goedkeuring door de Commissie	Datum van verzending naar de Raad	Aantal bladzijden
COM(97) 614	CB-CO-97-634-NL-C	Gewijzigd voorstel voor een richtlijn van de Raad tot vaststelling van een kader voor communautaire maatregelen betreffende het waterbeleid (COM(97) 49 def.) ⁽¹⁾	26. 11. 1997	27. 11. 1997	17
COM(97) 642	CB-CO-97-667-NL-C	Mededeling van de Commissie van de Raad, het Europees Parlement, het Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's over het speciale steunprogramma voor vrede en verzoening in Noord-Ierland en de aangrenzende graafschappen van Ierland (1995-1999)	26. 11. 1997	27. 11. 1997	17
COM(97) 567	CB-CO-97-583-NL-C	Derde jaarlijks verslag van de Commissie aan de Raad, het Europees Parlement, het Economisch, en Sociaal Comité en het Comité van de regio's over het financieel mechanisme in de Europese Economische Ruimte	27. 11. 1997	27. 11. 1997	13
COM(97) 594	CB-CO-97-608-NL-C	Voorstel voor een besluit van de Raad betreffende het standpunt dat de Gemeenschap, met betrekking tot de uitvoer van bepaalde ijzer- en staalproducten uit Roemenië naar de Europese Gemeenschap, zal innemen in de Associatieraad die is opgericht bij de op 1 februari 1995 in werking getreden Europa-Overeenkomst tussen de Europese Gemeenschappen en haar lidstaten, enerzijds, en Roemenië, anderzijds	27. 11. 1997	27. 11. 1997	32
COM(97) 595	CB-CO-97-609-NL-C	Voorstel voor een verordening van de Raad betreffende de uitvoer van bepaalde EGKS-ijzer- en staalproducten uit Roemenië naar de Europese Gemeenschap voor de periode van 1 januari tot en met 31 december 1998 (verlenging van het bij Besluit nr. 3/95 van de Associatieraad ingestelde systeem van dubbele controle, zoals verlengd bij Besluit nr. 2/96)	27. 11. 1997	27. 11. 1997	33
COM(97) 674	CB-CO-97-691-NL-C	Voorstel voor een besluit van de Raad betreffende het standpunt dat de Gemeenschap, met betrekking tot de uitvoer van bepaalde ijzer- en staalproducten uit de Slowaakse Republiek naar de Europese Gemeenschap, zal innemen in de Associatieraad die is opgericht bij de op 1 februari 1995 in werking getreden Europa-Overeenkomst tussen de Europese Gemeenschappen en haar lidstaten, enerzijds, en de Slowaakse Republiek, anderzijds	27. 11. 1997	27. 11. 1997	33
COM(97) 674	CB-CO-97-691-NL-C	Voorstel voor een verordening van de Raad betreffende de uitvoer van bepaalde EG- en EGKS-ijzer- en staalproducten uit de Slowaakse Republiek naar de Europese Gemeenschap voor de periode van 1 januari tot en met 31 december 1998 (verlenging van het bij Besluit nr. 2/95 van de Associatieraad ingestelde systeem van dubbele controle, zoals verlengd bij Besluit nr. 1/97)	27. 11. 1997	27. 11. 1997	33
COM(97) 674	CB-CO-97-691-NL-C	Gewijzigd voorstel voor een richtlijn van het Europees Parlement en de Raad tot wijziging van Richtlijn 97/33/EG voor wat betreft nummerportabiliteit tussen exploitanten en carriërvorkeuze	28. 11. 1997	28. 11. 1997	5

⁽¹⁾ Dit document bevat een nota „Gevolgen van het voorstel voor bedrijven, en in het bijzonder voor het midden- en kleinbedrijf (MKB)”.

⁽²⁾ Dit document zal in het Publicatieblad worden gepubliceerd.

⁽³⁾ Voor de EER relevante tekst.

NB: Op de COM-documenten kan een volledig of een selectief abonnement worden genomen. Indien zij per nummer worden besteld, wordt de prijs bepaald door het aantal bladzijden.

BEKENDMAKING VAN DE COMMISSIE

inzake de bepaling van de relevante markt voor het gemeenschappelijke mededingingsrecht

(97/C 372/03)

(Voor de EER relevante tekst)

I. INLEIDING

1. Deze bekendmaking is erop gericht de wijze toe te lichten waarop de Commissie het begrip relevante productmarkt en relevante geografische markt toepast bij haar toezicht op de toepassing van het gemeenschappelijke mededingingsrecht, inzonderheid Verordeningen nr. 17 en (EEG) nr. 4064/89 van de Raad, vergelijkbare verordeningen op sectoraal gebied, onder meer vervoer, kolen en staal, landbouw, en de relevante bepalingen van de EER-Overeenkomst⁽¹⁾. In deze bekendmaking moeten verwijzingen naar de artikelen 85 en 86 van het Verdrag en naar de fusiecontrole als verwijzingen naar de gelijkwaardige bepalingen in de EER-Overeenkomst en het EGKS-Verdrag worden begrepen.
2. De bepaling van de markt is een instrument om de grenzen van de mededinging tussen ondernemingen te onderkennen en af te bakenen. Zij biedt de mogelijkheid het kader af te bakenen waarbinnen de Commissie het mededingingsbeleid toepast. De voornaamste doelstelling van de marktbeepaling is de vaststelling van een systematische manier om de concurrentiedwang waarmee de betrokken ondernemingen⁽²⁾ worden geconfronteerd, te onderkennen. De bepaling van een productmarkt en een geografische markt is erop gericht, vast te stellen welke feitelijke concurrenten van de betrokken ondernemingen in staat zijn te wegen op het gedrag van de betrokken ondernemingen of deze te beletten onafhankelijk van daadwerkelijke concurrentiedwang op te treden. In dit perspectief biedt de marktbeepaling onder meer de mogelijkheid marktaandeelen te berekenen die belangrijke gegevens aangaande de macht op de markt bevatten voor de beoordeling van een machtspositie of de toepassing van artikel 85.
3. Uit punt 2 volgt, dat het begrip relevante markt verschilt van andere marktbegrippen die vaak in ander verband worden gebruikt. Aldus gebruiken ondernemingen vaak het begrip markt om te verwijzen naar het gebied waar zij hun producten afzetten of om in het algemeen te verwijzen naar de bedrijfstak of sector waartoe zij behoren.
4. De bepaling van de relevante productmarkt of geografische markt is vaak van doorslaggevende invloed bij de beoordeling van een mededingingszaak. Door de openbaarmaking van de door haar gevolgde procedures ter bepaling van de markt en van de criteria en het bewijsmateriaal waarop zij zich baseert om een beschikking vast te stellen, wil de Commissie de doorzichtigheid van haar beleid en haar besluitvorming op het gebied van het mededingingsbeleid verhogen.
5. De toegenomen doorzichtigheid zal tevens tot gevolg hebben dat de ondernemingen en hun adviseurs beter kunnen anticiperen op de mogelijkheid dat de Commissie in afzonderlijke zaken bezwaren aangaande de mededinging heeft. De ondernemingen kunnen bij hun eigen interne besluitvorming met een dergelijke mogelijkheid rekening houden wanneer zij bijvoorbeeld verwervingen, de oprichting van gezamenlijke ondernemingen of het sluiten van bepaalde overeenkomsten overwegen. Voorts kunnen de ondernemingen beter begrijpen welke inlichtingen de Commissie voor de marktbeepaling belangrijk acht.
6. De uitlegging die de Commissie aan het begrip relevante markt geeft, prejudicieert niet de eventuele uitlegging door het Hof van Justitie of het Gerecht van eerste aanleg van de Europese Gemeenschappen.

II. BEPALING VAN DE RELEVANTE MARKT

Definitie van de relevante productmarkt en de relevante geografische markt

- (¹) Bij de beoordeling van gevallen van staatssteun gaat de aandacht eerder uit naar de begunstigde van de steun en de betrokken bedrijfstak/sector dan naar de vaststelling van de concurrentiedruk waarmee de begunstigde van de steun te maken heeft. Wanneer in een bepaalde zaak de marktmacht, en bijgevolg de relevante markt, in aanmerking worden genomen, kunnen elementen van de hier uiteengezette aanpak dienen als basis voor de beoordeling van de gevallen van staatssteun.
- (²) Voor de doelstellingen van deze bekendmaking zijn de betrokken ondernemingen in het geval van een concentratie de partijen bij de concentratie. In onderzoeken krachtens artikel 86 van het Verdrag, de onderneming waartegen een onderzoek wordt verricht, of de klagers. Bij onderzoeken krachtens artikel 85 de partijen bij de overeenkomst.

7. In de op de artikelen 85 en 86 van het Verdrag gebaseerde verordeningen, inzonderheid afdeling 6 van Formulier A/B met betrekking tot Verordening nr. 17 en afdeling 6 van Formulier CO met betrekking tot Verordening (EEG) nr. 4064/89 betreffende de controle op concentraties van een communautaire dimensie, zijn de onderstaande definities neergelegd. De relevante productmarkten worden als volgt gedefinieerd:

„Een relevante productmarkt omvat alle producten en/of diensten die op grond van hun kenmerken, hun prijzen en het gebruik waarvoor zij zijn bestemd, door de consument als onderling verwisselbaar of substitueerbaar worden beschouwd.”.

8. De relevante geografische markten worden als volgt gedefinieerd:

„De relevante geografische markt is het gebied waarbinnen de betrokken ondernemingen een rol spelen in de vraag naar en het aanbod van goederen of diensten, waarbinnen de concurrentievoorwaarden voldoende homogeen zijn en dat van aangrenzende gebieden kan worden onderscheiden doordat daar duidelijk afwijkende concurrentievoorwaarden heersen.”.

9. De relevante markt waarop een bepaalde mededingingskwestie moet worden beoordeeld, wordt derhalve vastgesteld aan de hand van de combinatie van de productmarkt en de geografische markt. De Commissie legt de definities van punten 7 en 8 (die de rechtspraak van het Hof van Justitie en het Gerecht van Eerste Aanleg en haar eigen beschikkingspraktijk weergeven) uit overeenkomstig de aanwijzingen in deze bekendmaking.

Het begrip relevante markt en de doelstellingen van het gemeenschappelijke mededingingsbeleid

10. Het begrip relevante markt houdt nauw verband met de doelstellingen die het gemeenschappelijke mededingingsbeleid nastreeft. Aldus is de communautaire controle op concentraties erop gericht, structurele wijzigingen aan de aanbodzijde van een product/dienst te onderzoeken teneinde het in het leven roepen of de versterking van een machtspositie te voorkomen die tot gevolg heeft dat een daadwerkelijke mededinging op een wezenlijk deel van de gemeenschappelijke markt aanzienlijk wordt belemmerd. Volgens de communautaire mededingingsregels is een machtspositie een positie die een onderneming het mogelijk maakt, zich jegens haar concurrenten, haar afnemers en, uiteindelijk, de consumenten in belangrijke mate onafhankelijk te gedragen⁽³⁾. Een dergelijke positie ontstaat gewoonlijk wanneer een onderneming of een groep ondernemingen een groot deel van het aanbod op een bepaalde markt voor haar rekening neemt, op voorwaarde dat andere factoren uit het onderzoek (zoals belemmeringen voor het betreden van de markt, reactievermogen van afnemers enz.) in dezelfde richting wijzen.

11. De Commissie hanteert dezelfde aanpak in haar toepassing van artikel 86 van het Verdrag op ondernemingen die een individuele of gezamenlijke machtspositie innemen. Krachtens Verordening nr. 17 is de Commissie bevoegd verificaties te verrichten en een einde te maken aan misbruiken van een dergelijke machtspositie, die eveneens moet worden bepaald door verwijzing naar de relevante markt. Voorts is het mogelijk dat markten moeten worden bepaald met het oog op de toepassing van artikel 85 van het Verdrag, met name om vast te stellen of er een merkbare beperking van de mededinging is dan wel om vast te stellen of is voldaan aan de voorwaarden van artikel 85, lid 3, onder b), voor een ontheffing van de toepassing van artikel 85, lid 1.

12. De criteria ter bepaling van de relevante markt worden in het algemeen toegepast bij het onderzoek van bepaalde marktgedragingen en structurele wijzigingen in het aanbod van producten. Deze methode kan evenwel tot uiteenlopende resultaten leiden, afhankelijk van de aard van de onderzochte mededingingskwestie. De reikwijdte van de geografische markt kan bijvoorbeeld bij het onderzoek van een concentratie, waarbij het onderzoek wezenlijk op de toekomst is gericht, anders zijn dan bij het onderzoek van gedragingen in het verleden. De verschillen in onderzochte periode kan tot gevolg hebben dat voor dezelfde producten verschillende geografische markten worden vastgesteld, naargelang de Commissie een wijziging van de aanbodstructuur onderzoekt, zoals een concentratie of een gemeenschappelijke onderneming met het karakter van een samenwerking, dan wel kwesties welke betrekking hebben op bepaalde gedragingen in het verleden.

Basisbeginselen voor de marktbeoordeling

De concurrentiedwang

13. Ondernemingen zijn onderworpen aan drie voornaamste bronnen van concurrentiedwang: de substitueerbaarheid aan de vraagzijde, de substitueerbaarheid aan de aanbodzijde en de potentiële concurrentie. Vanuit economisch standpunt is — voor de bepaling van de relevante markt — substitutie aan de vraagzijde de belangrijkste onmiddellijke en daadwerkelijke disciplinerende factor voor de aanbieders van een bepaald product, inzonderheid met betrekking tot hun prijsbeleid. Een onderneming of een groep ondernemingen kan niet een aanzienlijke invloed uitoefenen op de geldende verkoopvoorwaarden, zoals de prijzen, wanneer haar afnemers gemakkelijk kunnen overschakelen op beschikbare substitutieproducten of op elders gevestigde leveranciers. In wezen bestaat de marktbeoordeling in de onderkenning van de daadwerkelijke alternatieve bevoorradingsbronnen voor de afnemers van de betrokken ondernemingen, zowel wat de producten/diensten als de geografische plaats van de aanbieders betreft.

⁽³⁾ Definitie van het Hof van Justitie in de zaak Hoffmann-La Roche (arrest van 13 februari 1979 in zaak 85/76, Jurispr. 1979, blz. 461), nadien in volgende arresten bevestigd.

14. De dwang die van andere dan de in de punten 20 tot 23 beschreven substitueerbaarheid aan de aanbodzijde en van de potentiële mededinging uitgaat, is in het algemeen minder onmiddellijk en vergt in elk geval een onderzoek van bijkomende factoren. Bijgevolg wordt bij de beoordeling vanuit mededingings-oogpunt met dit soort dwang rekening gehouden.

Substitueerbaarheid aan de vraagzijde

15. Het onderzoek naar de substitueerbaarheid aan de vraagzijde houdt in, dat wordt vastgesteld welke producten door de consument als vervangingsproducten worden beschouwd. Dit kan geschieden als een denkoefening waarin een hypothetische kleine duurzame wijziging van de betrokken prijzen wordt aangenomen en de waarschijnlijke reacties van de afnemers hierop worden onderzocht. De marktbeoordeling is om procedurele en praktische redenen toegepast op de prijzen en in het bijzonder op de substitutie aan de vraagzijde welke voortvloeit uit kleine permanente wijzigingen van de betrokken prijzen. Dit begrip kan duidelijke aanwijzingen geven inzake de relevante factoren voor de marktbeoordeling.

16. Deze benadering houdt in, dat uitgaande van het type producten dat de betrokken ondernemingen verkopen en het gebied waarin zij deze producten afzetten, bijkomende producten en gebieden zullen worden opgenomen in of uitgesloten van de markt, afhankelijk van de vraag of concurrentie van deze andere producten en gebieden de prijs van de producten van de partijen op korte termijn voldoende beïnvloedt of beperkt.

17. De vraag die moet worden beantwoord is of de afnemers van de partijen, als gevolg een hypothetische geringe (tussen 5 % en 10 %) duurzame verhoging van de prijs van de onderzochte producten en in de betrokken gebieden zouden overschakelen op gemakkelijk verkrijgbare vervangproducten of op leveranciers die elders zijn gevestigd.

Wanneer substitutie volstaat om de prijsverhoging onrendabel te maken wegens de eruit voortvloeiende daling van de afzet, worden bijkomende substitutieproducten en gebieden opgenomen in de relevante markt, totdat het assortiment producten en het geografische gebied zodanig zijn afgebakend, dat kleine, duurzame verhogingen van de relatieve prijzen rendabel zouden zijn. Een soortgelijke analyse is toepasselijk in zaken betreffende de concentratie van koopkracht, waar wordt uitgegaan van de aanbieder en de prijstest de mogelijkheid biedt de alternatieve distributiekanaalen of afzetmogelijkheden voor de producten van de aanbieder te bepalen. Bij de toepassing van deze beginselen moet in het bijzonder rekening worden gehouden met bepaalde specifieke situaties die in de punten 56 en 58 zijn beschreven.

18. Een praktisch voorbeeld van deze test kan worden gegeven door de toepassing ervan op een concentratie van bijvoorbeeld frisdrankbottelaars. In een dergelijk geval moet worden onderzocht, of verschillende frisdrankaroma's tot dezelfde markt behoren. In de praktijk moet worden nagegaan, of de consumenten van smaak A op andere smaken zouden overschakelen wanneer zij met een duurzame prijsverhoging van 5 tot 10 % voor smaak A worden geconfronteerd. Wanneer een voldoende aantal consumenten op bijvoorbeeld smaak B zou overschakelen in die mate dat de prijsverhoging voor smaak A wegens de lagere afzet niet rendabel zou zijn, omvat de markt minstens de smaken A en B. Deze werkwijze moet worden uitgebreid tot andere beschikbare smaken, totdat een reeks producten is gevonden waarvoor een prijsverhoging niet voldoende substitutie aan de vraagzijde teweeg zou brengen.

19. De prijs waarmee rekening moet worden gehouden, is in het algemeen, en vooral bij het onderzoek van concentratiezaken, de geldende marktprijs. Daarvan kan eventueel worden afgeweken wanneer de geldende marktprijs is vastgesteld bij gebrek aan voldoende mededinging. Vooral bij het onderzoek van misbruiken van machtsposities wordt rekening gehouden met het feit dat de geldende prijs reeds aanzienlijk kan zijn verhoogd.

Substitueerbaarheid aan de aanbodzijde

20. Bij de marktbeoordeling kan eveneens rekening worden gehouden met de substitueerbaarheid aan de aanbodzijde wanneer de gevolgen ervan in doelmatigheid en directheid vergelijkbaar zijn met die van de substitueerbaarheid aan de vraagzijde. Dit vergt dat aanbieders kunnen overschakelen op de productie van de relevante producten en deze op korte termijn (*) op de markt kunnen brengen zonder aanzienlijke bijkomende kosten te maken of risico's te lopen in antwoord op geringe en duurzame wijzigingen van de betrokken prijzen. Wanneer aan deze voorwaarden is voldaan, zal de bijkomende productie die op de markt wordt gebracht, een disciplineerende uitwerking op het concurrentiegedrag van de betrokken ondernemingen hebben. Een dergelijk effect in termen van doelmatigheid en directheid is vergelijkbaar met de substitueerbaarheid aan de vraagzijde.

21. Deze situaties doen zich gewoonlijk voor wanneer ondernemingen een breed assortiment kwaliteiten of soorten van één product op de markt brengen. Zelfs wanneer zij voor een bepaalde eindafnemer of con-

(*) Te weten een periode waarvoor geen aanzienlijke aanpassing van de bestaande materiële en immateriële activa vereist is (zie punt 23).

sumentengroepen niet substitueerbaar zijn, zullen de verschillende kwaliteiten worden ondergebracht in één productmarkt, op voorwaarde dat de meeste aanbieders de onderscheiden kwaliteiten onmiddellijk en zonder aanzienlijke verhoging van de hierboven beschreven kosten, kunnen aanbieden en verkopen. In dergelijke gevallen zal de relevante productmarkt alle producten omvatten die aan de vraag- en de aanbodzijde substitueerbaar zijn, en de afzet van deze producten zal worden opgeteld om de totale waarde of de totale omvang van de markt te berekenen. Dezelfde redenering kan ertoe leiden dat uiteenlopende geografische gebieden worden samengevoegd.

22. De papiermarkt is een praktisch voorbeeld van de aanpak inzake substitueerbaarheid aan de aanbodzijde bij de bepaling van de productmarkten. Papier wordt gewoonlijk aangeboden in een reeks uiteenlopende kwaliteiten, van standaardschrijfpapier tot kwalitatief hoogwaardig papier dat bijvoorbeeld wordt gebruikt voor de uitgave van kunstboeken. Vanuit het standpunt van de vraag zijn verschillende kwaliteiten papier ongeschikt voor een specifiek gebruik. Zo is laagwaardig papier ongeschikt voor een kunstboek of een kwalitatief hoogstaande publicatie. Papierfabrieken zijn evenwel uitgerust om verschillende kwaliteiten te fabriceren en de productie kan tegen verwaarloosbare kosten en op korte termijn worden aangepast. Bij ontstentenis van bijzondere distributiemoelijkheden kunnen de papierfabrikanten derhalve meedingen naar bestellingen van verschillende kwaliteit, vooral wanneer deze bestellingen op voldoende lange termijn worden geplaatst, zodat de productieplannen kunnen worden aangepast. In dergelijke omstandigheden zal de Commissie geen afzonderlijke markt voor elke kwaliteit papier en voor het onderscheiden gebruik ervan vaststellen. De verschillende kwaliteiten papier behoren alle tot dezelfde relevante markt en de afzet ervan wordt samengesteld om de totale marktwaarde en de totale marktomvang te ramen.

23. Ingeval substitueerbaarheid aan de aanbodzijde een aanzienlijke aanpassing van de bestaande materiële en immateriële activa, bijkomende investeringen, strategische beslissingen of tijd zou vergen, wordt bij de bepaling van de markt met deze substitueerbaarheid geen rekening gehouden. De sector verbruiksgoederen, inzonderheid de merkdranken, biedt voorbeelden waarin de substitueerbaarheid aan de aanbodzijde de Commissie niet noopte tot een uitbreiding van de markt. Hoewel bottelbedrijven in beginsel verschillende dranken kunnen bottelen, zijn er kosten en aanlooptijd mee gemoeid (voor reclame, het testen van het product en de distributie ervan), voordat de producten daadwerkelijk kunnen worden afgezet. In deze gevallen worden de effecten van de substitueerbaarheid aan de aanbodzijde en andere vormen van potentiële mededinging in een later stadium onderzocht.

Potentiële mededinging

24. Een derde bron van concurrentiedwang, meer bepaald de potentiële mededinging, wordt bij de bepaling van de markten buiten beschouwing gelaten, aangezien de voorwaarden waaronder de potentiële mededinging daadwerkelijk dwang zal uitoefenen, afhankelijk zijn van de analyse van specifieke factoren en omstandigheden die betrekking hebben op de toegangsvoorwaarden. Indien nodig, wordt dit onderzoek pas in een later stadium verricht, in het algemeen zodra de positie van de betrokken ondernemingen in de relevante markt is vastgesteld en aanleiding geeft tot bezorgdheid vanuit mededingingsoogpunt.

III. DE FACTOREN OP GROND WAARVAN DE RELEVANTE MARKTEN WORDEN BEPAALD

De bepaling van de relevante markt in de praktijk

Productmarkt

25. Er is een hele reeks bewijselementen aan de hand waarvan kan worden beoordeeld in hoeverre substitutie zou plaatsvinden. In individuele gevallen zullen bepaalde bewijselementen doorslaggevend zijn, die grotendeels afhangen van de kenmerken en de specificiteit van de bedrijfstak en de producten/diensten die worden onderzocht. Hetzelfde bewijstype kan in andere zaken zonder belang zijn. In de meeste zaken zal een beslissing gebaseerd moeten zijn op de in aanmerkingneming van een aantal criteria en verschillende bewijsstukken. De Commissie volgt een open benadering ten aanzien van empirisch bewijsmateriaal, welke erop is gericht een doelmatig gebruik te maken van alle beschikbare informatie die in afzonderlijke zaken relevant kan zijn. De Commissie volgt geen starre hiërarchie van verschillende informatiebronnen of typen bewijs.
26. De bij de bepaling van de relevante markten gevolgde werkwijze kan als volgt worden samengevat: op grond van reeds vooraf beschikbare informatie of door de betrokken ondernemingen overgelegde informatie, is de Commissie gewoonlijk in staat in het algemeen de potentieel relevante markten vast te stellen waarbinnen bijvoorbeeld een concentratie of een beperking van de mededinging moet worden beoordeeld. In het algemeen en om praktische redenen dient, bij de behandeling van individuele zaken, gewoonlijk te worden gekozen tussen een beperkt aantal mogelijke relevante zaken, gewoonlijk te worden gekozen tussen een beperkt aantal mogelijke relevante markten. Met betrekking tot de productmarkt dient vaak te worden vastgesteld of product A en product B al dan niet tot dezelfde productmarkt behoren. Het volstaat vaak product B in de markt op te nemen om de bezwaren op mededingingsgebied op te heffen.

27. In dergelijke omstandigheden hoeft niet te worden onderzocht, of de markt eveneens bijkomende producten omvat noch definitief uitsluitel te worden gegeven over de juiste productmarkt. Wanneer de betrokken operatie in geen van de verschillende mogelijke markten aanleiding tot problemen op mededingingsgebied geeft, wordt de kwestie van de marktbeplanning in het midden gelaten, hetgeen het aantal gegevens dat de ondernemingen moeten verstrekken, beperkt.

Geografische markt

28. De aanpak van de Commissie bij de beplanning van de geografische markt kan als volgt worden samengevat; zij vormt zich een eerste idee over de rijkwijdte van de geografische markt op basis van algemene aanwijzingen inzake de verdeling van marktaandelen onder de partijen en hun concurrenten alsmede een leidend onderzoek van de prijsstelling en de prijsverschillen op nationaal en communautair of EER-niveau. Dit eerste standpunt wordt voornamelijk gebruikt als een werkhypothese voor de onderzoeken van de Commissie met het oog op een exacte beplanning van de geografische markt.

29. De redenen voor een bepaalde configuratie van prijzen en marktaandelen dienen te worden onderzocht. Bepaalde ondernemingen kunnen om historische redenen op hun thuismarkten hoge marktaandelen hebben en omgekeerd kan een homogene aanwezigheid van bepaalde ondernemingen in de gehele EER in overeenstemming zijn met de nationale of regionale geografische markten. De aanvankelijke werkhypothese zal daarom worden getoetst aan een analyse van de kenmerken van de vraag (het belang van nationale of plaatselijke voorkeuren, inkoopgewoonten van de afnemers, productdifferentiatie/merken, enz.) teneinde vast te stellen of ondernemingen in verschillende gebieden daadwerkelijk een alternatieve bevoorradingsbron voor de verbruikers vormen. Ook in dit geval is het theoretische onderzoek gebaseerd op substitutie welke voortvloeit uit wijzigingen van de betrokken prijzen, en moet weer antwoord worden gegeven op de vraag, of de afnemers van de partijen op korte termijn en tegen geringe kosten hun bestellingen bij elders gevestigde ondernemingen zouden kunnen plaatsen.

30. Indien nodig, zal een bijkomend onderzoek van de aanbodfactoren worden verricht teneinde zich ervan te vergewissen dat in andere gebieden gevestigde ondernemingen geen belemmeringen ondervinden wanneer zij hun afzet op concurrerende wijze in de gehele geografische markt willen ontwikkelen. Deze analyse omvat een onderzoek van de vereisten inzake de plaatselijke vertegenwoordiging om in het

betrokken gebied te verkopen, de voorwaarden inzake toegang tot distributiekkanalen, de met de opzet van een distributienet verband houdende kosten en de vraag of er al dan niet regulerende belemmeringen bestaan die verband houden met overheidsopdrachten, prijsreglementering, quota en tarieven die het handelsverkeer of de productie beperken, technische normen, monopolies, vrijheid van vestiging, voorwaarden inzake het verkrijgen van administratieve vergunningen, verpakkingsvoorschriften enz. Kortom, de Commissie zal eventuele hindernissen en belemmeringen identificeren die in een bepaald gebied gevestigde ondernemingen beschermen tegen concurrentiedruk vanwege buiten dat gebied gevestigde ondernemingen, teneinde de precieze graad van vervlechting van de markten op nationaal, communautair of wereldniveau vast te stellen.

31. Het feitelijke patroon en de ontwikkeling van het handelsverkeer bieden nuttige bijkomende aanwijzingen voor het economische belang van elk van de bovengenoemde vraag- of aanbodfactoren, en de mate waarin zij al dan niet daadwerkelijke belemmeringen zijn die afzonderlijke geografische markten in het leven roepen. Het onderzoek van het handelsverkeer zal in het algemeen betrekking hebben op de vervoerskosten en de mate waarin zij de handel tussen verschillende gebieden verhinderen in het licht van de vestigingsplaats van de fabriek, de productiecosten en de prijsniveaus.

Marktintegratie in de Gemeenschap

32. Tenslotte houdt de Commissie bij de beplanning van geografische markten eveneens rekening met de voortgaande marktintegratie in de Gemeenschap, inzonderheid inzake concentraties en structurele gemeenschappelijke ondernemingen. De in het kader van het interne-marktprogramma met het oog op de opheffing van handelsbelemmeringen en een verdere integratie van de communautaire markten vastgestelde en uitgevoerde maatregelen, kunnen bij de beoordeling van de gevolgen voor de mededinging van een concentratie of een structurele gemeenschappelijke onderneming niet over het hoofd worden gezien. Indien nationale markten kunstmatig van elkaar waren gescheiden door wettelijke belemmeringen die thans zijn opgeheven, wordt in het algemeen omzichtig gebruik gemaakt van bewijsmateriaal uit het verleden op het gebied van prijzen, marktaandelen en handelspatronen. Met een marktintegratieproces dat op korte termijn tot ruimere geografische markten leidt, kan derhalve bij de beplanning van de geografische markt ten behoeve van de beoordeling van concentraties en gemeenschappelijke ondernemingen rekening worden gehouden.

Het verzamelen van bewijsmateriaal

33. Wanneer een precieze marktbe­paling noodzakelijk wordt geacht, zal de Commissie vaak contact op­nemen met de belangrijkste afnemers en de belang­rijkste ondernemingen van de industrietak, teneinde hun standpunt te vernemen inzake de af­grenzing van de product- en geografische markten en de noodzake­lijke feitelijke bewijzen te verzamelen om tot een conclusie te komen. De Commissie kan ook contact op­nemen met de betrokken beroepsverenigingen en met ondernemingen die op hoger in de bedrijfsko­lom gelegen markten werkzaam zijn om zo nodig voor verschillende productie- of distributieniveaus van de betrokken producten of diensten afzonder­lijke product- en geografische markten te kunnen bepalen. Voorts kan de Commissie de betrokken on­dernemingen om bijkomende gegevens verzoeken.
34. Indien nodig, verzoekt de Commissie de bovenge­noemde marktdeelnemers schriftelijk om inlichtin­gen. Deze verzoeken omvatten gewoonlijk vragen inzake de potentiële reacties van de ondernemingen op hypothetische prijsverhogingen en hun standpunt inzake de af­grenzingen van de relevante markt. Zij vragen ook om feitelijke informatie die de Commis­sie noodzakelijk acht voor een conclusie over de reikwijdte van de relevante markt. Voorts kan de Commissie ook van gedachten wisselen met marke­tingdirecteuren of andere functionarissen van deze ondernemingen teneinde een beter inzicht te krijgen in de wijze waarop tussen leveranciers en afnemers wordt onderhandeld, alsook in kwesties die verband houden met de bepaling van de relevante markt. In­dien nodig, kunnen zij tevens bezoeken afleggen of verificaties verrichten ten kantore van partijen, hun afnemers en/of hun concurrenten teneinde een beter inzicht te krijgen in de wijze waarop producten wor­den gefabriceerd en verkocht.
35. Het type bewijsmateriaal dat relevant is om tot een conclusie te komen inzake de productmarkt kan als volgt worden gerangschikt:

Bewijsmateriaal ter bepaling van markten — De productmarkt

36. Een analyse van de kenmerken van het product en het gebruik waarvoor het is bestemd, stelt de Com­missie in een eerste fase in staat het onderzoeksveld van mogelijke vervangingsproducten af te bakenen. De productkenmerken en het gebruik waarvoor het product is bestemd, volstaan evenwel niet om vast te stellen of twee producten vervangingsproducten aan de vraagzijde zijn. De functionele verwisselbaarheid of de gelijkaardigheid van de kenmerken zijn op zich onvoldoende criteria, omdat de gevoeligheid van de afnemers voor wijzigingen van de betrokken prijs ook op andere overwegingen kan zijn geba­seerd. Zo kan er bijvoorbeeld voor automobilonder­

delen een verschil in concurrentiedwang bestaan tus­sen de markt van voor de bouw van de auto be­stemde onderdelen en de markt van reserveonderde­len, waardoor twee verschillende relevante markten moeten worden onderscheiden. Omgekeerd zijn ver­schillen in productkenmerken op zich onvoldoende om substitueerbaarheid aan de vraagzijde uit te slui­ten, aangezien dit in hoge mate afhangt van de waarde die de afnemers aan de verschillende ken­merken hechten.

37. Het type bewijsmateriaal dat de Commissie relevant acht om na te gaan of twee producten vervangings­producten aan de vraagzijde zijn, kan als volgt wor­den gerangschikt:
38. *Bewijs van substitutie in een recent verleden.* In be­paalde gevallen kan bewijsmateriaal inzake recente gebeurtenissen of schokken op de markt die feitelijke voorbeelden van substitutie tussen twee producten bieden, worden onderzocht. Indien beschikbaar, is dit soort informatie gewoonlijk van wezenlijk belang voor de marktbe­paling. Indien de betrokken prijzen in het verleden zijn gewijzigd (en alle andere facto­ren gelijk zijn gebleven) zijn de reacties in termen van afgenomen hoeveelheden bij de vaststelling van de substitueerbaarheid doorslaggevend. De invoering van nieuwe producten in het verleden kan eveneens bruikbare informatie leveren, voor zover precies kan worden onderzocht welke producten marktaandeel aan het nieuwe product hebben verloren.
39. Een aantal *kwantitatieve proeven* is specifiek ontwor­pen met het oog op de marktafbakening. Deze proe­ven behelzen uiteenlopende econometrische en sta­tistische benaderingen: ramingen van de elasticiteit en de kruiselingsse prijselasticiteit (*) met betrekking tot de vraag naar een product, proeven welke zijn gebaseerd op de gelijkens van prijsbewegingen in de tijd, het onderzoek van het oorzakelijk verband tus­sen prijsreeksen en gelijkens van prijsniveaus en/of de convergentie daarvan. De Commissie houdt voor de vaststelling van substitutiepatronen in het verleden rekening met het beschikbare kwantitatieve bewijs­materiaal dat grondig onderzoek kan doorstaan.
40. *De standpunten van afnemers en concurrenten.* De Commissie neemt vaak contact op met de voornaam­ste afnemers en concurrenten van de ondernemingen die bij haar onderzoeken betrokken zijn, om hun standpunten te vernemen inzake de afbakening van de productmarkt en de meeste feitelijke gegevens welke de Commissie voor een conclusie inzake de reikwijdte van de markt nodig heeft. De berede­

(*) De prijselasticiteit van de vraag naar een product X geeft de gevoeligheid weer van de vraag naar product X voor de ver­andering van de prijs van dat product. Met de kruiselingsse prijselasticiteit van X en Y wordt de gevoeligheid van de vraag naar product X gemeten voor de verandering van de prijs van product Y.

- neerde antwoorden van afnemers en concurrenten inzake hetgeen zou gebeuren wanneer de betrokken prijzen van de desbetreffende producten in het betrokken geografische gebied licht (bijvoorbeeld met 5 tot 10 %) zouden stijgen, worden in aanmerking genomen, indien zij door voldoende feitelijke gegevens worden gestaafd.
41. *Consumentenvoorkeur.* Bij verbruiksgoederen is het voor de Commissie vaak moeilijk de directe meningen van eindverbruikers in te winnen over vervangingsproducten. *Marketingstudies* die ondernemingen in het verleden hebben besteld en gebruikt bij hun eigen besluitvorming inzake de prijsstelling van hun producten, en/of marketingcampagnes kunnen de Commissie bruikbare informatie verstrekken voor de afbakening van de relevante markt. Er wordt rekening gehouden met consumentenonderzoeken inzake gebruikspatronen en attitudes, gegevens inzake de inkooppatronen van de consumenten, de meningen van detailhandelaren en in het algemeen, door de partijen en hun concurrenten overgelegde marktonderzoeken, teneinde vast te stellen of een economisch belangrijk deel van de consumenten twee producten als onderling vervangbaar beschouwt, ook rekening houdend met het belang van merken voor de bedoelde producten. Bij consumentenonderzoeken die ad hoc door de betrokken ondernemingen of hun concurrenten zijn verricht met het oog op een fusieprocedure of een procedure krachtens Verordening nr. 17 worden de gevolgde methoden meestal uiterst zorgvuldig onderzocht. In tegenstelling tot eerder verrichte studies zijn deze namelijk niet voorbereid in de normale bedrijfsuitoefening en met het oog op het nemen van bedrijfsbeslissingen.
42. *Belemmeringen en kosten in verband met de overschakeling van de vraag naar potentiële vervangingsproducten.* Een aantal belemmeringen en kosten kunnen de Commissie ervan weerhouden twee producten die op het eerste gezicht substituten aan de vraagzijde lijken te zijn, als behorend tot een afzonderlijke productmarkt te beschouwen. Het is onmogelijk een uittputende lijst te verstrekken van alle mogelijke substitutiebelemmeringen en overschakelingskosten. Deze belemmeringen of beletsels kunnen zeer uiteenlopende oorzaken hebben. In het kader van haar eerdere beschikkingen heeft de Commissie onder meer de onderstaande belemmeringen vastgesteld: belemmeringen van regulerende aard of andere vormen van overheidsmaatregelen, beperkingen op lager in de bedrijfskolom gelegen markten, de noodzaak van bepaalde kapitaalinvesteringen of een productie-verlies teneinde over te schakelen op een alternatieve input, de vestigingsplaats van de afnemers, specifieke investeringen in het productieproces, opleiding en investeringen in menselijk kapitaal, kosten voor de aanschaf van nieuwe installaties of andere investeringen, onzekerheid inzake de kwaliteit en de reputatie van onbekende leveranciers.
43. *Verschillende categorieën afnemers en prijsdiscriminatie.* De reikwijdte van de productmarkt kan worden beperkt door het bestaan van verschillende groepen afnemers. Een bepaalde groep afnemers van het betrokken product kan een engere, onderscheiden markt vormen wanneer een dergelijke groep aan prijsdiscriminatie onderworpen kan zijn. Dit is gewoonlijk het geval wanneer aan twee voorwaarden is voldaan: a) wanneer de betrokken producten aan hem worden verkocht, kan duidelijk worden onderscheiden tot welke groep een individuele afnemer behoort en b) handel tussen afnemers of arbitrage door derden is niet mogelijk.
- Bewijsmateriaal ter bepaling van markten — De geografische markt**
44. Het type bewijsmateriaal dat de Commissie relevant acht om tot een conclusie te komen inzake de geografische markt kan als volgt worden gerangschikt:
45. *Bewijzen dat bestellingen naar andere gebieden zijn afgeleid.* In bepaalde gevallen zijn bewijzen inzake prijswijzigingen tussen verschillende gebieden en de dienovereenkomstige reacties van de afnemers beschikbaar. In het algemeen kunnen de kwantitatieve tests welke worden gebruikt voor de bepaling van de productmarkt, eveneens worden gebruikt voor de bepaling van de geografische markt, met dien verstande dat internationale prijsvergelijkingen wegens een aantal factoren ingewikkelder kunnen zijn, onder meer wisselkoersschommelingen, belastingen en productdifferentiatie.
46. *Hoofdkenmerken van de vraag.* De aard van de vraag naar het betrokken product kan op zich de reikwijdte van de geografische markt vaststellen. Factoren zoals nationale voorkeuren of voorkeuren voor nationale merken, taal, cultuur en levensstijl en de noodzaak van een plaatselijke aanwezigheid kunnen in sterke mate de geografische reikwijdte van de mededinging afbakenen.
47. *Standpunten van afnemers en concurrenten.* Indien nodig, zal de Commissie bij haar onderzoek contact opnemen met de voornaamste afnemers en concurrenten van de partijen teneinde hun mening te vernemen over de grenzen van de geografische markt en de meeste feitelijke informatie te verzamelen die zij nodig heeft om een conclusie te kunnen vaststellen inzake de reikwijdte van de markt, op voorwaarde zulk door voldoende feitenmateriaal wordt gestaafd.

48. *Het geografische inkooppatroon.* Een onderzoek van het geografische inkooppatroon van de afnemers verstrekt bruikbare gegevens over de mogelijke reikwijdte van de geografische markt. Wanneer afnemers tegen vergelijkbare voorwaarden inkopen bij ondernemingen die elders in de Gemeenschap of de EER zijn gevestigd, of zich via doelmatige aanbestedingsprocedures met deelneming van ondernemingen uit de gehele Gemeenschap of de EER bevoorraden, wordt gewoonlijk aangenomen dat de geografische markt de gehele Gemeenschap omvat.
49. *Handelsstromen/leveringspatroon.* Wanneer het aantal afnemers zo groot is, dat het niet mogelijk is via hen een duidelijk beeld van de geografische inkooppatronen te krijgen, kan bij wijze van alternatief informatie over handelsstromen worden gebruikt, mits handelsstatistieken beschikbaar zijn die voldoende uitvoerig zijn met betrekking tot de relevante producten. De handelsstromen en inzonderheid de redenen die eraan ten grondslag liggen, verstrekken bruikbare inzichten en informatie met het oog op de vaststelling van de reikwijdte van de geografische markt, maar zijn op zich niet afdoende.
50. *Belemmeringen en overschakelingskosten die verband houden met het afleiden van bestellingen naar ondernemingen die in andere gebieden zijn gevestigd.* Het ontbreken van grensoverschrijdende aankopen of handelsstromen betekent bijvoorbeeld niet noodzakelijkerwijze dat de markt hoogstens nationaal is. De duidelijkste belemmering die een afnemer belet zich in andere gebieden te bevoorraden, zijn misschien de vervoerskosten en de vervoersbeperkingen welke voortvloeien uit wetgeving of uit de aard van de betrokken producten. De gevolgen van de vervoerskosten zullen gewoonlijk de reikwijdte van de geografische markt beperken voor bulkgoederen met een geringe waarde, hoewel niet uit het oog mag worden verloren dat een vervoersnadeel kan worden gecompenseerd door een vergelijkbaar voordeel op het gebied van andere kosten (loonkosten of grondstoffenprijzen). De toegang tot de distributie in een bepaald gebied, regulerende belemmeringen welke nog bestaan in bepaalde sectoren, quota en douanetarieven kunnen eveneens belemmeringen zijn, die een geografisch gebied afschermen van concurrentiedruk van ondernemingen die buiten dat gebied zijn gevestigd. Aanzienlijke omschakelingskosten van het betrekken van goederen bij in andere landen gevestigde ondernemingen, zijn bijkomende oorzaken van dergelijke belemmeringen.
51. Op grond van het verzamelde bewijsmateriaal bepaalt de Commissie de geografische markt waarvan de omvang kan variëren van plaatselijk tot internationaal. In de beschikkingen van de Commissie zijn voorbeelden te vinden van zowel plaatselijke als internationale markten.
52. In de voorgaande punten zijn de verschillende factoren beschreven die van belang kunnen zijn voor de bepaling van markten. Dit betekent echter niet, dat het in iedere zaak afzonderlijk nodig is om voor elk van deze factoren bewijsmateriaal te verzamelen en deze vervolgens te beoordelen. In de praktijk is voor een deel van deze factoren een verschaft bewijs voldoende om tot een conclusie te komen, zoals blijkt uit in het verleden door de Commissie gegeven beschikkingen.

IV. DE BEREKENING VAN MARKTAANDELEN

53. De bepaling van de relevante markt als productmarkt of als geografische markt maakt het mogelijk de aanbieders en de afnemers/verbruikers die op deze markt actief zijn, te identificeren. Op grond daarvan kan de totale marktomvang en de marktaandelen van elke aanbieder worden berekend op basis van de door hen afgezette relevante producten in het relevante gebied. In de praktijk zijn gegevens inzake de totale marktomvang en de marktaandelen vaak te vinden in marktbronnen, zoals ramingen van ondernemingen en bij bedrijfsadviseurs en/of bedrijfsverenigingen bestelde studies. Wanneer dit niet het geval is of wanneer de beschikbare ramingen niet betrouwbaar zijn, verzoekt de Commissie gewoonlijk elke aanbieder in de relevante markt gegevens over zijn eigen verkoop te verstrekken, teneinde de totale marktomvang en de marktaandelen te berekenen.
54. Ook al vormt de afzet meestal het criterium om het marktaandeel te berekenen, toch zijn er andere aanwijzingen die — afhankelijk van de specifieke producten of de betrokken bedrijfstak — nuttige inlichtingen kunnen verstrekken, zoals de capaciteit, het aantal gegadigden bij aanbestedingen, de grootte van de vloot zoals in de ruimtevaart of de aangehouden reserves in sectoren als de mijnbouw.
55. Als vuistregel geldt, dat zowel de in volume als de in waarde uitgedrukte afzet bruikbare informatie bevat. In geval van gedifferentieerde producten worden de in waarde uitgedrukte afzet en het desbetreffende marktaandeel gewoonlijk geacht beter de relatieve positie en sterkte van elke aanbieder weer te geven.

V. BIJKOMENDE OVERWEGINGEN

56. Er is een aantal gebieden waar de toepassing van de bovengenoemde beginselen omzichtig moet gebeuren. Dit is het geval bij het onderzoek van primaire en secundaire markten, inzonderheid wanneer de gedragingen van ondernemingen op een bepaald ogenblik moeten worden getoetst aan artikel 86. De methode om in deze gevallen de markten te bepalen is dezelfde, d.w.z. dat de reacties van afnemers op wijzigingen van de relatieve prijs worden beoordeeld aan de hand van hun aankoopbeslissingen, evenwel ook rekening houdend met beperkingen inzake sub-

stitutie welke uitgaan van de voorwaarden op verwante markten. Een enge marktdefinitie voor secundaire producten — zoals bijvoorbeeld onderdelen — kan nodig zijn wanneer er aanzienlijke verenigbaarheid is met het primaire product. Problemen om verenigbare secundaire producten te vinden, gecombineerd met hoge prijzen en een lange levensduur van de primaire producten, kan stijgingen van de relatieve prijs van secundaire producten winstgevend maken. Een andere marktbevestiging kan mogelijk zijn, wanneer aanzienlijke substitutie tussen secundaire producten mogelijk is of wanneer door de kenmerken van de primaire producten snelle en directe reacties van de consumenten op stijgingen van de realtieve prijs van de secundaire producten mogelijk zijn.

57. In bepaalde gevallen kan het bestaan van substitutieketens leiden tot de bepaling van een relevante markt waarop producten of gebieden welke aan de uiteinden van de markt zich bevinden, niet rechtstreeks substitueerbaar zijn. Een voorbeeld hiervan is de geografische markt van een product waarvan de vervoerskosten aanzienlijk zijn. In dergelijke gevallen zijn leveringen van een bepaalde fabriek wegens de vervoerskosten beperkt tot een bepaald gebied rond

de fabriek. In beginsel kan een dergelijk gebied de relevante geografische markt zijn. Indien de distributie van fabrieken zodanig is, dat er aanzienlijke overlappingsen zijn tussen de gebieden rond de verschillende fabrieken, is het echter mogelijk dat de prijsstelling van die producten is beperkt door een substitutieketeneffect en leidt tot de afbakening van een ruimere geografische markt. Dezelfde redenering geldt wanneer product B aan de vraagzijde een substituuut is voor producten A en C. Zelfs indien de producten A en C geen directe substituten aan de vraagzijde zijn, kunnen zij in dezelfde relevante productmarkt vallen, aangezien hun respectievelijke prijsstelling beperkt kan zijn wegens het risico dat hun afnemers op product B overschakelen.

58. In de praktijk moet het bestaan van substitutieketens bevestigd worden door feitelijk bewijsmateriaal, bijvoorbeeld inzake een onderlinge afhankelijkheid op prijsgebied aan de uiterste punten van de substitutieketens, teneinde in een concrete zaak een ruimere relevante markt te kunnen afbakenen. De prijsniveaus aan de uiterste punten van de keten moeten eveneens van dezelfde orde van grootte zijn.

Bekendmaking inzake overeenkomsten van geringe betekenis die niet onder artikel 85, lid 1, van het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap vallen

(97/C 372/04)

(Voor de EER relevante tekst)

I.

1. De Commissie acht het van belang de samenwerking tussen ondernemingen te vergemakkelijken, voorzover deze economisch gewenst is en er uit het oogpunt van het mededingingsbeleid geen bezwaar tegen bestaat. Derhalve heeft zij de bekendmaking inzake overeenkomsten, besluiten en onderling afgestemde feitelijke gedragingen betreffende samenwerking tussen ondernemingen gepubliceerd⁽¹⁾, waarin een reeks overeenkomsten wordt opgesomd die naar hun aard niet als mededingingsbeperkend moeten worden beschouwd. Voorts heeft de Commissie in haar bekendmaking betreffende toeleveringsovereenkomsten⁽²⁾ aangegeven dat dit type overeenkomst, dat de ondernemingen ontwikkelingsmogelijkheden biedt, als zodanig niet onder het verbod van artikel 85, lid 1, van het EG-Verdrag valt. De bekendmaking betreffende gemeenschappelijke ondernemingen met het karakter van een samenwerkingsverband⁽³⁾ beschrijft omstandig, aan welke voorwaarden de be-

trokken overeenkomsten moeten voldoen om niet onder het kartelverbod te vallen. Met de onderhavige bekendmaking, die de bekendmaking van de Commissie van 3 september 1986⁽⁴⁾ vervangt, wil de Commissie ertoe bijdragen, de draagwijdte van artikel 85, lid 1, nader te preciseren, teneinde de samenwerking tussen ondernemingen te vergemakkelijken.

2. Artikel 85, lid 1, verbiedt overeenkomsten die de handel tussen lidstaten ongunstig kunnen beïnvloeden en ertoe strekken of ten gevolge hebben dat de mededinging binnen de gemeenschappelijke markt wordt verhinderd, beperkt of vervalst. Het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen heeft vastgesteld, dat deze bepaling niet van toepassing is, zolang de uitwerking van de overeenkomst op het intracommunautaire handelsverkeer of de mededinging niet merkbaar is. Overeenkomsten die de handel tussen lidstaten niet op merkbare wijze ongunstig kunnen beïnvloeden, vallen niet onder artikel 85. Zij moeten bijgevolg alleen op grond en in het kader van de nationale wetgeving worden beoordeeld. Dit is het geval voor overeenkomsten waarvan het daad-

⁽¹⁾ PB C 75 van 29. 7. 1968, blz. 3. Rectificatie in PC C 84 van 28. 8. 1968, blz. 14.

⁽²⁾ PB C 1 van 3. 1. 1979, blz. 2.

⁽³⁾ PB C 43 van 16. 2. 1993, blz. 2.

⁽⁴⁾ PB C 231 van 12. 9. 1986, blz. 2.

- werkelijke of voorzienbare gevolg beperkt blijft tot het grondgebied van één enkele lidstaat of van een of meer derde staten. Zo ook vallen overeenkomsten die niet tot een merkbare beperking van de mededinging strekken of deze tot gevolg hebben, buiten het verbod van artikel 85, lid 1.
3. Door het vaststellen van kwantitatieve criteria en het geven van aanwijzingen voor de toepassing daarvan concretiseert de Commissie in deze bekendmaking het begrip „merkbaar” op zodanige wijze, dat de ondernemingen in staat zijn zelf te beoordelen of hun overeenkomsten op grond van hun geringe betekenis als dan niet onder artikel 85, lid 1, vallen. De kwantitatieve omschrijving van het begrip „merkbaar” draagt echter geen absoluut karakter; het is zeer goed mogelijk, dat in bepaalde gevallen overeenkomsten tussen ondernemingen die boven die hierna vermelde drempels liggen, de handel tussen lidstaten of de mededinging binnen de gemeenschappelijke markt slechts in onbeduidende mate beperken en derhalve niet onder artikel 85, lid 1, vallen. Deze bekendmaking bevat niet langer een uitputtende beschrijving van de beperkingen die niet onder artikel 85, lid 1, vallen. Het staat vast, dat zelfs overeenkomsten die niet van geringe betekenis zijn buiten het kartelverbod kunnen vallen wegens de uitsluitend gunstige invloed ervan op de mededinging.
  4. Dankzij de aanwijzingen van de Commissie in de onderhavige mededeling zal er geen behoefte meer bestaan aan verduidelijking van de rechtssituatie van de daarin bedoelde overeenkomsten door middel van individuele beschikkingen van de Commissie; in zoverre bestaat er ook geen reden meer dergelijke overeenkomsten aan te melden. Wanneer evenwel in een concreet geval twijfel mocht bestaan, of een overeenkomst de handel tussen lidstaten ongunstig kan beïnvloeden of de mededinging op merkbare wijze kan beperken, kunnen de ondernemingen om een negatieve verklaring verzoeken of de overeenkomst aanmelden, overeenkomstig de bepalingen van de verordeningen nr. 17⁽⁵⁾, (EEG) nr. 1017/68⁽⁶⁾, (EEG) nr. 4056/86⁽⁷⁾ en (EEG) nr. 3975/87⁽⁸⁾ van de Raad.
  5. Behoudens de punten 11 en 20, zal de Commissie in gevallen die onder deze bekendmaking vallen, geen procedure inleiden, noch op verzoek, noch ambtshalve. Ingeval ondernemingen een onder artikel 85, lid 1, vallende overeenkomst niet aanmelden, omdat zij te goeder trouw ervan zijn uitgegaan dat deze bekendmaking op die overeenkomst van toepassing is, is de Commissie niet voornemens een geldboete op te leggen.
  6. Deze bekendmaking is eveneens van toepassing op besluiten van ondernemersverenigingen en op onderling afgestemde feitelijke gedragingen.
  7. Deze bekendmaking doet geen afbreuk aan de bevoegdheid van de nationale rechterlijke instanties om artikel 85 toe te passen. Zij kunnen er echter bij de beslissing over de bij hen aanhangige zaken rekening mee houden. Evenmin prejudicieert deze bekendmaking op de uitlegging van artikel 85 door het Hof van Justitie of het Gerecht van eerste aanleg van de Europese Gemeenschappen.
  8. Deze bekendmaking laat de toepassing van nationaal mededingingsrecht onverlet.
- II.
9. De Commissie is van mening, dat overeenkomsten tussen ondernemingen die zich bezighouden met de productie of distributie van goederen of met het verrichten van diensten, niet onder het verbod van artikel 85, lid 1, vallen, wanneer de marktaandelen van alle betrokken ondernemingen tezamen op geen enkele van de betrokken markten de navolgende drempels overschrijden:
    - 5 %, wanneer het gaat om een overeenkomst tussen in hetzelfde stadium van de productie of handel werkzame ondernemingen („horizontale” overeenkomst);
    - 10 %, wanneer het gaat om een overeenkomst tussen in verschillende stadia van de economie werkzame ondernemingen („verticale” overeenkomst).

In geval van een gemengde horizontale/verticale overeenkomst of wanneer de overeenkomst moeilijk als horizontaal of verticaal is te kwalificeren, is de 5 %-drempel van toepassing.
  10. De Commissie is voorts van mening, dat voornoemde overeenkomsten evenmin onder het verbod van artikel 85, lid 1, vallen wanneer de in punt 9 vermelde drempels tijdens een periode van twee opeenvolgende boekjaren met ten hoogste één tiende worden overschreden.
  11. Met betrekking tot:
    - a) horizontale overeenkomsten die strekken tot
      - het bepalen van de prijzen of van de productie- of verkoopquota of
      - het verdelen van de markten of van de voorzieningsbronnen,
    - b) verticale overeenkomsten die strekken tot
      - het bepalen van de wederverkooprijzen of
      - het verzekeren aan betrokken ondernemingen of derde ondernemingen van een gebiedsbescherming,

kan de toepasselijkheid van artikel 85, lid 1, niet worden uitgesloten, zelfs niet wanneer de marktaandelen van alle betrokken ondernemingen tezamen onder de in de punten 9 en 10 aangegeven drempels blijven.

⁽⁵⁾ PB 13 van 21. 2. 1962, blz. 204/62.

⁽⁶⁾ PB L 175 van 23. 7. 1968, blz. 1.

⁽⁷⁾ PB L 378 van 31. 12. 1986, blz. 4.

⁽⁸⁾ PB L 374 van 31. 12. 1987, blz. 1.

- De Commissie is evenwel van oordeel, dat het in de eerste plaats aan de autoriteiten en de rechterlijke instanties van de lidstaten is om de onder a) en b) bedoelde overeenkomsten te onderzoeken. Bijgevolg zal zij alleen dan ertegen optreden, indien zij van oordeel is dat dit in het belang van de Gemeenschap noodzakelijk is, in het bijzonder wanneer de overeenkomsten de goede werking van de interne markt in gevaar brengen.
12. Betrokken ondernemingen in de zin van deze bekendmaking zijn:
- de ondernemingen die partij bij de overeenkomst zijn;
  - de ondernemingen waarin een der ondernemingen die partij bij de overeenkomst zijn, rechtstreeks of onrechtstreeks
    - hetzij meer dan de helft van het kapitaal of van het bedrijfsvermogen bezit,
    - hetzij over meer dan de helft van de stemrechten beschikt,
    - hetzij bevoegd is meer dan de helft van de leden van de raad van toezicht, de raad van bestuur of de krachtens de wet tot vertegenwoordiging van de onderneming bevoegde organen te benoemen,
    - hetzij het recht heeft de zaken van de onderneming te voeren;
  - de ondernemingen die in een der ondernemingen die partij bij de overeenkomst zijn, rechtstreeks of onrechtstreeks over de onder b) genoemde rechten of bevoegdheden beschikken;
  - de ondernemingen waarin een der onder c) genoemde ondernemingen rechtstreeks of onrechtstreeks over de onder b) genoemde rechten of bevoegdheden beschikt.
- Alle betrokken ondernemingen worden ook beschouwd de ondernemingen waarin verscheidene van de onder a) tot en met d) genoemde ondernemingen gezamenlijk rechtstreeks of onrechtstreeks over de onder b) genoemde rechten of bevoegdheden beschikken.
13. Om het marktaandeel te kunnen berekenen, moet worden vastgesteld wat de relevante markt is. Hiertoe moet zowel de relevante productmarkt als de relevante geografische markt worden afgebakend.
14. De relevante productmarkt omvat alle producten of diensten die op grond van hun kenmerken, hun prijs en het gebruik waartoe zij zijn bestemd, door de consument als onderling verwisselbaar of vervangbaar worden beschouwd.
15. De relevante geografische markt omvat het grondgebied waarop de betrokken ondernemingen betrokken zijn bij het aanbod van goederen of diensten, waarop de mededingingsvoorwaarden voldoende homogeen zijn en dat van naburige geografische gebieden kan worden onderscheiden, doordat in het bijzonder de mededingingsvoorwaarden er duidelijk verschillen.
16. Bij de toepassing van de punten 14 en 15 moet rekening worden gehouden met de bekendmaking inzake de definitie van de relevante markt voor de toepassing van het mededingingsrecht van de Gemeenschap (*).
17. In geval van twijfel omtrent de afbakening van de relevante geografische markt mogen de ondernemingen ervan uitgaan, dat hun overeenkomst niet een merkbare uitwerking op het intracommunautaire handelsverkeer of op de mededinging heeft, wanneer de in de punten 9 en 10 aangegeven marktaandeeldrempels in geen enkele lidstaat worden overschreden. Deze beoordeling staat evenwel niet in de weg aan een eventuele toepassing van nationaal mededingingsrecht op de betrokken overeenkomsten.
18. Deel II van deze bekendmaking is niet van toepassing, wanneer de mededinging op de relevante markt wordt beperkt door de cumulatieve werking van naast elkaar bestaande netten van soortgelijke overeenkomsten tussen verscheidene producenten of handelaren.
- III.
19. Overeenkomsten tussen kleine en middelgrote ondernemingen, zoals omschreven in de bijlage bij Aanbeveling 96/280/EG van de Commissie ⁽¹⁰⁾, kunnen zelden de handel tussen lidstaten en de mededinging binnen de gemeenschappelijke markt op merkbare wijze ongunstig beïnvloeden. Zij vallen derhalve over het algemeen buiten het verbod van artikel 85, lid 1. Ingeval deze overeenkomsten uitzonderlijk toch aan de voorwaarden van deze bepaling zouden voldoen, zouden zij uit communautair oogpunt van te gering belang zijn om een optreden terzake te rechtvaardigen. Daarom zal de Commissie noch op verzoek noch ambtshalve procedures strekkende tot toepassing van artikel 85, lid 1, op dergelijke overeenkomsten inleiden, zelfs niet wanneer de in de punten 9 en 10 aangegeven drempels zijn overschreden.
20. De Commissie behoudt zich evenwel het recht voor ten aanzien van dergelijke overeenkomsten op te treden:
- wanneer zij de mededinging op een wezenlijk deel van de relevante markt aanzienlijk belemmeren;
  - wanneer de mededinging op de relevante markt wordt beperkt door de cumulatieve werking van naast elkaar bestaande netten van soortgelijke overeenkomsten tussen verscheidene producenten of handelaren.

(*) PB C 372 van 9. 12. 1997, blz. 5.

(10) PB L 107 van 30. 4. 1996, blz. 4.

ADVIES

van het Raadgevend Comité voor concentraties, vastgesteld op de 45e bijeenkomst op 9 april 1997 betreffende een voorontwerp van beschikking in de zaak nr. IV/M.856 — British Telecom/MCI

(97/C 372/05)

Met betrekking tot de concentratie tussen BT en MCI welke is aangemeld overeenkomstig Verordening (EEG) nr. 4064/89 van de Raad,

1. stemt het Comité in met de definities van de productenmarkt in de ontwerp-beschikking van de Commissie,
2. stemt het Comité in met de definitie van de geografische markt in de ontwerp-beschikking van de Commissie,
3. is het Comité van mening dat de voorgestelde concentratie, zoals zij oorspronkelijk is aangemeld, de machtspositie van BT op de markt van de verstrekking van internationale spraaktelefoniediensten op de route tussen het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten zou versterken,
4. is het Comité van mening dat de voorgestelde concentratie, zoals zij oorspronkelijk is aangemeld, de machtspositie van BT op de markt van audioconferentiediensten in het Verenigd Koninkrijk zou versterken,
5. stemt het Comité in met de Commissie dat de door de partijen voorgestelde verbintenissen toereikend en doelmatig zijn om de versterking te beletten van de machtsposities waarnaar hierboven is verwezen en welke door de aangemelde concentratie teweeg wordt gebracht,
6. is het Comité van mening dat de concentratie verenigbaar is met de gemeenschappelijke markt en de werking van de EER-Overeenkomst voor zover de verbintenissen van de partijen volledig worden nagekomen,
7. verzoekt het Comité de Commissie rekening te houden met de andere punten welke te berde zijn gebracht in de gedachtenwisseling,
8. beveelt het Comité de bekendmaking van dit advies aan.

ADVIES

van het Raadgevend Comité op het gebied van concentraties uitgebracht tijdens de 47e bijeenkomst van 4 juli 1997 ten aanzien van een voorlopige ontwerp-beschikking in zaak nr. IV/M.877 — Boeing/McDonnell Douglas

(97/C 372/06)

1. Het Comité is het met de Commissie eens dat de voorgenomen verwerving van MDC door Boein een concentratie vormt die onder de Concentratieverordening valt.
  2. Het Comité is het met de Commissie eens dat de algemene markt in dit geval de wereldmarkt voor grote commerciële straalvliegtuigen is, die de afzonderlijke relevante markten voor vliegtuigen met brede romp en vliegtuigen met smalle romp omvat.
  3. Het Comité is het met de Commissie eens dat Boeing een machtspositie bezit op de relevante markten als gedefinieerd door de Commissie.
  4. Het Comité is evenals de Commissie van mening dat de concentratie, zoals aangemeld door de partijen, zou leiden tot de versterking van deze machtspositie, waardoor de daadwerkelijke mededinging op de gemeenschappelijke markt aanmerkelijk zou worden belemmerd.
  5. Het Comité is het met de Commissie eens dat de door de partijen voorgestelde verbintenissen ontoereikend zijn om de versterking van de machtspositie van Boeing te verhinderen.
  6. Het Comité verzoekt de Commissie om te onderzoeken of Boeing ertoe bereid is oplossingen aan te reiken voor de drie voornaamste problemen voor de mededinging die in de ontwerp-beschikking genoemd zijn, ten einde de versterking van de machtspositie in deze zaak te verhinderen. Voorts verzoekt het Comité de Commissie om het Comité in de gelegenheid te stellen commentaar te geven op deze eventuele oplossingen en de beoordeling daarvan door de Commissie.
- Indien voor deze mededingingsproblemen geen adequate oplossingen worden aangeboden om de versterking van een machtspositie in dit geval te voorkomen, stemt het Comité ermee in dat de concentratie verboden moet worden omdat deze onverenigbaar is met de gemeenschappelijke markt.
7. Het Comité nodigt de Commissie uit om ook de overige tijdens de bijeenkomst besproken punten in aanmerking te nemen.
  8. Het Comité beveelt de openbaarmaking van dit advies in het *Publicatieblad van de Europese Gemeenschappen* aan.
-

ADVIES

van het Raadgevend Comité op het gebied van concentraties uitgebracht tijdens de 47e — aanvullende — bijeenkomst van 16 juli 1997 ten aanzien van een voorlopige ontwerp-beschikking in zaak nr. IV/M.877 — Boeing/McDonnell Douglas

(97/C 372/07)

1. Het Comité is het met de Commissie eens dat de tot dusver door de partijen aangeboden verbintenissen niet toereikend zijn om de in de ontwerpbeschikking genoemde bezwaren uit het oogpunt van de mededinging weg te nemen en een versterking van de machtspositie van Boeing te verhinderen.
2. Het Comité verzoekt de Commissie te blijven onderzoeken of Boeing bereid is toereikende oplossingen te bieden en bevestigt opnieuw het standpunt dat is ingenomen in het tijdens de bijeenkomst van 4 juli 1997 uitgebrachte advies, met name onder punt 6.
3. Het Comité nodigt de Commissie uit om ook de overige tijdens de bijeenkomst besproken punten in aanmerking te nemen.
4. Het Comité beveelt aan dat dit advies gelijktijdig met het tijdens de bijeenkomst van 4 juli 1997 uitgebrachte advies openbaar wordt gemaakt in het *Publicatieblad van de Europese Gemeenschappen*.

ADVIES

van het Raadgevend Comité op het gebied van concentraties uitgebracht tijdens de 47e bijeenkomst — tweede aanvullende bijeenkomst — van 25 juli 1997 ten aanzien van een voorlopige ontwerp-beschikking in zaak nr. IV/M.877 — Boeing/McDonnell Douglas

(97/C 372/08)

1. Een meerderheid van het Raadgevend Comité is het met de Commissie eens dat het pakket verbintenissen, dat door Boeing is aangeboden, toereikend is om de in de ontwerpbeschikking genoemde bezwaren uit het oogpunt van de mededinging weg te nemen en een versterking van de machtspositie van Boeing te verhinderen. Een minderheid geeft te kennen bedenkingen te hebben.
2. Een meerderheid van het Raadgevend Comité is het met de Commissie eens dat de concentratie verenigbaar met de gemeenschappelijke markt moet worden verklaard, op voorwaarde dat de door Boeing aangeboden verbintenissen volledig worden nageleefd, en beveelt vanwege het uitzonderlijke evenwicht van structurele en op het gedrag betrekking hebbende verbintenissen in dit specifieke geval aan dat al deze verbintenissen als voorwaarden en verplichtingen worden opgenomen in de beschikking op grond van artikel 8, lid 2, van de Concentratieverordening. Een minderheid geeft te kennen bedenkingen te hebben.
3. Het Comité verzoekt de Commissie een rigoureuus systeem te ontwerpen en in te voeren voor het toezicht op de volledige naleving van de door Boeing aangegane verbintenissen en Boeing in de beschikking te onderwerpen aan de hiertoe noodzakelijke voorwaarden en verplichtingen.
4. Het Comité verzoekt de Commissie jaarlijks verslag uit te brengen aan het Comité over de naleving door Boeing van de in punt 3 genoemde verbintenissen.
5. Het Comité nodigt de Commissie uit om ook de overige tijdens de bijeenkomst besproken punten in aanmerking te nemen.
6. Het Comité beveelt de openbaarmaking van dit advies in het *Publicatieblad van de Europese Gemeenschappen* aan.

Voorafgaande aanmelding van een concentratie
(Zaak nr. IV/M.1042 — Eastman Kodak/Sun Chemical)

(97/C 372/09)

(Voor de EER relevante tekst)

1. Op 1 december 1997 ontving de Commissie een aanmelding van een beoogde concentratie in de zin van artikel 4 van Verordening (EEG) nr. 4064/89 van de Raad⁽¹⁾ waarin is medegedeeld dat de ondernemingen Eastman Kodak Company („Kodak”) en Sun Chemical Group BV („Sun”), dat onder zeggenschap staat van Dainippon Ink and Chemical Inc., in de zin van artikel 3, lid 1, onder b), van de genoemde verordening gezamenlijk zeggenschap verkrijgen over de nieuw opgerichte onderneming Kodak Polychrome Graphics.

2. De bedrijfswerkzaamheden van de desbetreffende ondernemingen zijn:

— Kodak: „imaging” producten en diensten voor verschillende sectoren, de sector van grafische vormgeving inbegrepen

— Sun: drukinkt, organische pigmenten, drukplaten en film voor grafische vormgeving.

3. Op grond van een voorlopig onderzoek is de Commissie van oordeel dat de aangemelde concentratie binnen het toepassingsgebied van Verordening (EEG) nr. 4064/89 kan vallen. Ten aanzien van dit punt wordt de definitieve beslissing echter aangehouden.

4. De Commissie verzoekt belanghebbende derden haar hun eventuele opmerkingen ten aanzien van de voorgenomen concentratie kenbaar te maken.

Deze opmerkingen moeten de Commissie uiterlijk tien dagen na dagtekening van deze bekendmaking hebben bereikt. Zij kunnen per fax ((32 2) 296 43 01 of 296 72 44) of per post, onder vermelding van referentie IV/M.1042 — Eastman Kodak/Sun Chemical, aan onderstaand adres worden toegezonden:

Europese Commissie
Directoraat-generaal Concurrentie (DG IV)
Directoraat B — Task Force Fusiecontrole
Kortenberglaan 150
B-1040 Brussel.

⁽¹⁾ PB L 395 van 30. 12. 1989, blz. 1. Verordening gewijzigd in PB L 257 van 21. 9. 1990, blz. 13.

Verklaring van geen bezwaar tegen een aangemelde concentratie**(Zaak nr. IV/M.967 — KLM/Air UK)**

(97/C 372/10)

(Voor de EER relevante tekst)

Op 22 september 1997 heeft de Commissie besloten zich niet te verzetten tegen bovengenoemde aangemelde concentratie en deze verenigbaar met de gemeenschappelijke markt te verklaren. Deze beschikking is gebaseerd op artikel 6, lid 1, onder b), van Verordening (EEG) nr. 4064/89 van de Raad. De volledige tekst van de beschikking is enkel beschikbaar in het Engels en zal openbaar gemaakt worden na verwijdering van alle zakengeheimen. De tekst zal verkrijgbaar zijn

- op papier bij de verkooppunten van het Bureau voor Officiële Publicaties der Europese Gemeenschappen (zie lijst op de laatste omslag);
- in elektronische vorm in de „CEN”-versie van de Celex-database, onder documentnummer 397M0967. Celex is het geautomatiseerd documentatiesysteem van het Europees gemeenschapsrecht; voor verdere informatie in verband met abonnementen, gelieve contact op te nemen met

EUR-OP

Information, Marketing and Public Relations (OP/4B)

2, rue Mercier

L-2985 Luxembourg

Telefoon: +352-2929 42 455, fax: +352-2929 42 763.

II

(Vorbereidende besluiten)

COMMISSIE

Voorstel voor een richtlijn van de Raad betreffende de lijst van agrarische probleemgebieden in de zin van Verordening (EG) nr. 950/97 (Denemarken)

(97/C 372/11)

COM(97) 575 def. — 97/0308(CNS)

(Door de Commissie ingediend op 11 november 1997)

DE RAAD VAN DE EUROPESE UNIE,

Gelet op het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap,

Gelet op Verordening (EG) nr. 950/97 van de Raad van 20 mei 1997 betreffende de verbetering van de doeltreffendheid van de landbouwstructuur⁽¹⁾ inzonderheid op artikel 21, lid 2,

Gezien het voorstel van de Commissie,

Gezien het advies van het Europees Parlement,

Overwegende dat de permanente natuurlijke en geografische belemmeringen in de eilandgebieden van Denemarken hogere productie- en vervoerkosten met zich brengen, waardoor het inkomen van de landbouwers in deze gebieden lager is dan dat van de hoofden van vergelijkbare bedrijven in andere gebieden van de lidstaat;

Overwegende dat de Deense regering overeenkomstig artikel 21, lid 1, van Verordening (EG) nr. 950/97 de eilanden die in aanmerking komen voor opname in de communautaire lijst van agrarische probleemgebieden, alsmede de gegevens betreffende de kenmerken van deze gebieden, aan de Commissie heeft medegedeeld;

Overwegende dat alle kleinere eilanden met een totale oppervlakte van minder dan 600 km² waar de ongunstige natuurlijke omstandigheden blijken uit een landbouwincome dat lager is dan het nationale gemiddelde, in aanmerking zijn genomen voor het bepalen van de in artikel 25 van Verordening (EG) nr. 950/97 bedoelde gebieden die door specifieke problemen gekenmerkt zijn en die met probleemgebieden kunnen worden gelijkgesteld;

Overwegende dat de totale oppervlakte van deze eilanden niet groter is dan 4 % van de totale oppervlakte van de betrokken lidstaat;

Overwegende dat de aard en het niveau van de bovengenoemde, door de Deense regering gehanteerde criteria voor het bepalen van de aan de Commissie medegedeelde gebieden beantwoorden aan de kenmerken van de in artikel 25 van Verordening (EG) nr. 950/97 bedoelde gebieden met specifieke belemmeringen,

⁽¹⁾ PB L 142 van 2. 6. 1997, blz. 1.

HEEFT DE VOLGENDE RICHTLIJN VASTGESTELD:

Artikel 1

De lijst van agrarische probleemgebieden in Denemarken is opgenomen in de bijlage bij deze richtlijn. Deze gebieden maken deel uit van de communautaire lijst van agrarische probleemgebieden in de zin van artikel 25 van Verordening (EG) nr. 950/97.

Artikel 2

Deze richtlijn is gericht tot het Koninkrijk Denemarken.

BIJLAGE

VOOR OPNAME IN DE LIJST VAN PROBLEEMGEBIEDEN VOORGESTELDE DEENSE EILANDEN

Naam van het eiland	Oppervlakte in km ²	OC in ha
1. Samsø (1)	114,30	7 831
2. Læsø	113,80	2 466
3. Fanø (3)	55,80	929
Subtotaal: 3 grotere eilanden	283,90	11 226
4. Agersø (4) incl. Egholm	7,83	709
5. Anholt	22,37	4
6. Askø incl. Lilleø	3,88	215
7. Avernakø	5,85	289
8. Barsø	2,66	232
9. Birkholm	0,92	84
10. Bjornø	1,50	158
11. Baagø	6,23	566
12. Drejø	4,28	235
13. Egholm [Nordjyllands amt] (*)	6,00	448
14. Endelave	13,08	800
15. Fejø (5) incl. Skalø	16,00	1 424
16. Femø (5)	11,38	1 009
17. Fur (2)	22,29	1 100
18. Hjarnø	3,21	287
19. Hjortø	0,90	90
20. Lyø	6,05	371
21. Mandø (3)	7,63	547
22. Nekselø	2,23	214
23. Omø	4,52	337
24. Orø	15,02	1 200
25. Sejerø	12,37	557
26. Skarø	1,97	112
27. Strynø	4,88	340
28. Tunø (1)	3,52	270
29. Venø (2)	6,46	372
30. Aarø	5,68	150
Subtotaal overige eilanden	199,00	12 120
Totaal voorgestelde eilanden	482,60	23 346
Totaal DK	43 076,70	2 770 000
Aandeel voorgestelde probleemgebieden in %	1,1 %	0,84 %

4 % van 43 077 km² = 1 723 km².

(*) Eilanden van dezelfde groep.

III

(Bekendmakingen)

COMMISSIE

Oproep tot het indienen van voorstellen (DG XXII/37/97) in het kader van het programma
Leonardo da Vinci

(97/C 372/12)

I. NAAM EN ADRES VAN DE CONTRACTERENDE
DIENST

Europese Commissie,
DG XXII „Onderwijs, Opleiding, Jeugdzaken”,
Wetstraat 200
B-1049 Brussel

*Voor het insturen van de voorstellen, zie sectie XII
hieronder.*

II. DE CONTEXT

1. Het programma Leonardo da Vinci draagt bij tot de vaststelling van een communautair beleid voor de beroepsopleiding (Artikel 127 van het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap). Het programma beoogt de bevordering van nieuwe benaderingen in het beleid en de praktijken voor de beroepsopleiding. Op grond van de ervaring verworven gedurende de drie eerste loopjaren van Leonardo da Vinci, en in het bijzonder op grond van de conclusies van de eerste tussentijdse evaluatie van het programma (COM(97) 399, laatste versie), blijkt dat het noodzakelijk is om, zonder te tornen aan de bestaande procedures, de specifieke aard van de in het kader van het programma te ondersteunen acties beter te omschrijven, hierbij rekening houdend met het gemeenschappelijk kader van doelstellingen vervat in het besluit van de Raad.
2. De acties die in 1998 moeten worden opgezet in Leonardo da Vinci houden rekening met de beleidsmatige en operationele resultaten van de communautaire voor onderwijs en opleiding. Het gaat hierbij met name om „Het Europees jaar voor onderwijs en opleiding tijdens de gehele loop van het leven” (1996), de overwegingen aangegeven in het witboek van de Commissie: „Onderwijzen en leren: naar een cognitieve samenleving” (COM(95) 590, laatste versie), het actieplan van de Commissie voor innovatie (COM(96) 589, laatste versie), het rapport van de Commissie tot uitvoering van de aanbeveling van de Raad van juni 1993 met betrekking tot de toegang van werknemers tot voortgezette opleiding (COM(97) 180, laatste versie) en het groenboek van de Commissie betreffende de belemmeringen bij transnationale mobiliteit van personen in opleiding (COM(96) 462, laatste versie). Ook de beleidslijnen met betrekking tot de bevordering van de werkgelegenheid aangegeven in de recente vergaderingen van de Raad van Europa bevatten een geschikt referentiekader voor de formulering van nieuwe acties: het gaat hier met name om de Europese Raad van Amsterdam (juni 1997), de mededeling van de Commissie aan de Raad „Ontwikkeling van het leerlingwezen in Europa” (COM(97) 300, laatste versie), alsook de voorstellen van de Commissie in haar „Europees vertrouwenspact voor de werkgelegenheid” (EVV(96) 1, laatste versie).
3. Onder voorbehoud van de ontvankelijkheidsvoorwaarden (zie sectie VII, punt 12, hieronder), heeft de Commissie in 1998 de bedoeling de voorkeur te geven aan voorstellen in verband met transnationale stage- en uitwisselingsprogramma's (deel I.1.2 en II.1.2) en aan verspreiding van resultaten, methoden, instrumenten en opleidingsproducten (deel III.3.a). Zij wil eveneens de nadruk leggen op de verspreiding van innovatie in de opleiding, met name in het midden- en kleinbedrijf/kleine en middelgrote ondernemingen (MKB/KMO's), met inbegrip van de bevordering van de ondernemerszin, het creëren van kleine bedrijven (ook op het vlak van de sociale economie) en van de voorbereiding op „self employment”. Zij wil de nadruk leggen op de ontwikkeling van Europese partnerschap-netwerken voor opleiding, die de verschillende betrokken actoren, zoals de sociale partners in het partnerschap opnemen. Zij wil tenslotte stimulansen bieden voor experimenten op het vlak van de toegang tot voorgezette opleiding en voorlichting in samenhang met nieuwe werkorganisaties, in het bijzonder voor de integratie/reïntegratie van werkloze jongeren en volwassenen. Bovendien onderstreept de Commissie dat zij de bedoeling heeft; op het geheel van prioriteiten, ondersteuning te bieden aan voorstellen van hoge kwaliteit op het gebied van gelijke kansen (over de specifieke maatregelen heen) en de bevordering van taalvaardigheden (met name deze die normen, modellen en instrumenten voor talaudits en nieuwe methodologische benaderingen ontwikkelen die gebruik maken van de laatste nieuwe technologieën).

4. Tegen deze achtergrond, trekt de Commissie de aandacht van de potentiële promotoren op de belangrijkheid om voorstellen in te dienen die één of enkele van de volgende kenmerken vertonen:

- het bestaan van een hecht en gestructureerd partnerschap met een actieve betrokkenheid van ondernemingen, met name MKB/KMO's (of groeperingen van het MKB/KMO's), coöperatieven, mutualiteiten, verenigingen of stichtingen en bedrijven van de sociale economie inbegrepen;
- de actieve deelneming van de sociale partners op alle niveaus en aan alle maatregelen, met name ten aanzien van veranderingen inzake de algemene werkorganisatie en meer algemeen inzake de ontwikkeling van de sociale dialoog;
- de aansluiting op de regionale of plaatselijke situatie, met name door de opleiding van „ontwikkelingsagenten”, in het bijzonder in de context van de Territoriale werkgelegenheidspacten;
- de concentratie op industriële veranderingen, ook op sectoraal vlak waarbij de voorgestelde opleidingsactie zich met name richt op de overdracht van onder meer technologische innovatie naar de productie van nieuwe goederen en diensten, de instelling van nieuwe productiesystemen en de invoering van werkorganisatiesystemen waarin opleiding wordt geïntegreerd met respect voor het milieu en de natuurlijke hulpbronnen;
- de bijstand aan gestructureerde opleidings-initiatieven toegespitst op de strijd tegen uitsluiting;
- de ondersteuning, op sectoraal en territoriaal vlak, van de ontwikkeling van transnationale netwerken voor uitwisseling van goede opleidingspraktijken, die geïntegreerd zijn in het stramien van bedrijven (met name MKB/KMO's) en hun ondersteunende structuren, zowel professioneel als sectoraal;
- de aanwezigheid van partners uit Cyprus en de aangesloten landen van Centraal- en Oost-Europa, die ten volle deelnemen aan het programma (op 1 november 1997 zijn dit Roemenië, Hongarije en de Tsjechische Republiek).

5. Het besluit van de Raad inzake het programma Leonardo da Vinci legt de nadruk op proefprojecten waarvan de resultaten ontwikkeld en getoetst kunnen worden aan de hand van transnationale stage- en uitwisselingsprogramma's en, omgekeerd, op transnationale programma's die de resultaten van proefprojecten ontwikkelen en bekrachtigen.

Wat de „Enquêtes en Analyses” van het programma betreft (deel III.2.a), onderstreept de Commissie dat

de ingediende voorstellen moeten aantonen welke toegevoegde waarde de voorstellen kunnen bieden aan de uitvoering van de prioriteiten (zie sectie IX hieronder) en zodoende bijdragen tot de uitvoering van een communautair beleid voor beroepsopleiding. Voor een beter gebruik van de middelen, wordt de voorkeur gegeven aan transnationale projecten voor enquêtes en analyses die de ontwikkeling van nieuwe concepten voor beroepsopleiding binnen de deelnemende landen bestuderen.

III. DE GEBIEDEN

6. De voorstellen voor proefprojecten of transnationale stage- en uitwisselingsprogramma's ter verbetering van de kwaliteit van de systemen en voorzieningen voor de initiële of voortgezette beroepsopleiding dienen onder deel I ingediend te worden. Voorstellen ter verbetering van de praktijken en acties voor de initiële of voortgezette beroepsopleiding in ondernemingen, inclusief verbeteringsacties door de participatie van de sociale partners en/of de universiteiten, dienen onder deel II ingediend te worden.

Voorstellen ter verbetering van de talenkennis en de ontwikkeling van de spreiding van innovaties dienen onder de delen III.1 en III.3.a ingediend te worden. Voorstellen voor enquêtes en analyses ter bevordering van de kennis op het vlak van de beroepsopleiding dienen onder deel III.2.a ingediend te worden. Voorstellen voor enquêtes en analyses (deel III.2.a) betreffende de prioriteiten 1 en 4 (zie sectie IX hieronder) moeten worden ingediend volgens procedure II beschreven in de secties X, XI en XII hieronder. Voorstellen betreffende de prioriteiten 2, 3 en 5 (zie sectie IX hieronder) moeten worden ingediend volgens procedure I beschreven in de secties X, XI en XII hieronder.

7. De voornaamste onderscheidende kenmerken van de onder de delen I en II van het programma in te dienen voorstellen zijn de volgende:

- de proefprojecten ingediend onder deel I moeten de verwachte invloed op de systemen en voorzieningen voor de beroepsopleiding van de deelnemende landen definiëren, hun uitdrukkelijk verband met een of meer overheids- of contractuele voorzieningen van algemeen belang aantonen en duidelijk aangeven op welke wijze zij deze ondersteunen en aanvullen;
- de proefprojecten onder deel II moeten gericht zijn op transnationale activiteiten die ontworpen en uitgevoerd worden door organisaties die rechtstreeks betrokken zijn bij acties voor beroepsopleiding. De proefprojecten onder deel II moeten aangeven op welke wijze zij de economische en sociale actoren op verschillende niveaus

- waaronder de samenwerking tussen universiteiten en ondernemingen — betrekken en hoe zij hun acties voor de beroepsopleiding ondersteunen en aanvullen;
- de programma's voor enquêtes en analyses moeten gericht zijn op de ontwikkeling van kennis op het gebied van de beroepsopleiding en betreffen de initiële beroepsopleiding en de overgang van jongeren naar het beroepsleven, de voortgezette beroepsopleiding en het continuüm.

IV. DE KWALITEITSVOORWAARDEN

8. Onder voorbehoud van hun ontvankelijkheid (waarvoor de criteria bepaald zijn in de „Aanvraagformulieren”), zal de evaluatie van de voorstellen gebeuren door rekening te houden met de volgende voorwaarden:
- de voorstellen moeten aangeven hoe en in welke mate zij de bestaande methoden, inhoud, praktijken en hulpmiddelen zal verbeteren (het voorstel mag zich derhalve niet beperken tot de overdracht van bestaand materiaal naar een ander hulpmiddel — zoals een CD-ROM — of tot de reproductie van bestaande opleidingsvoorzieningen);
  - de voorstellen moeten aangeven hoe en in welke mate het transnationale partnerschap dat hen ondersteunt bijdraagt tot het verhogen van de inzetbaarheid en het aanpassingsvermogen van de werknemers bijvoorbeeld, ten opzichte van de veranderende behoeften van de arbeidsmarkt, de transnationale mobiliteit van de werknemers, de doorzichtigheid en de validatie van kwalificaties (met name wat betreft de toegang tot een gereguleerd beroep of een gereguleerde opleiding zoals gedefinieerd in de Richtlijn 92/51/EEG); de strijd tegen de uitsluiting of de bekwaamheidsbehoeften van ondernemingen, met name het MKB/KMO's (met inbegrip van de sociale economie). Binnen een partnerschap moeten alle partners van het voorstel een actieve en gestructureerde rol spelen;
  - de voorstellen moeten duidelijk maken hoe de beoogde resultaten naar andere opleidingsactoren, uitgevers inbegrepen, zouden kunnen worden overgedragen;
  - de voorstellen moeten aangeven hoe en in welke mate de partners die de verschillende aspecten van de beroepsopleiding vertegenwoordigen op sectoraal en territoriaal vlak, actief worden betrokken;
  - de voorstellen moeten inzicht geven in het financiële opzet van de acties die zullen worden ver-

wezenlijkt, d.w.z. een specificatie geven (in het aanvraagformulier) van de uitgaven, de inkomsten en de financieringsbronnen die door het project worden aangesproken, alsook van de voorwaarden voor een doeltreffend transnationaal beheer tijdens de uitvoering, in het bijzonder wat de opvolging van te leveren prestaties en de te bereiken doelstellingen betreft.

V. LOOPTIJD EN BEDRAG VAN DE COMMUNAUTAIRE STEUN

9. Het specifieke karakter van de huidige uitnodiging tot het indienen van voorstellen, die precies twee jaar voor de einddatum van de tenuitvoerlegging zoals beslist door de Raad plaatsvindt (31 december 1999), en die het terrein moet voorbereiden voor een mogelijk vervolg op het programma, in de geest van de richtlijnen van de Commissie in haar Agenda 2000, onder meer voor acties ter realisatie van de „Kennissunie”, zorgt ervoor dat alleen voorstellen voor proefprojecten zullen weerhouden worden met:
- een maximum duur van twee jaar na de contractdatum, die behoudens uitzonderingen, eind november 1998 zal zijn;
  - De maximale looptijd voor transnationale stage- en uitwisselingsprogramma's varieert volgens de aard van de voorgestelde activiteiten.
10. De communautaire financiële steun voor voorstellen voor proefprojecten, multiplicatorprojecten of stage- en uitwisselingsprogramma's die zullen weerhouden worden, zal zelden de in het besluit van de Raad vermelde maximale bedragen belopen (namelijk 100 000 ecu/jaar voor proefprojecten wat maximaal 75 % van de in aanmerking komende kosten vertegenwoordigt en 5 000 ecu per stage of uitwisseling indien de looptijd hiervan overeenkomt met de door de Raad in zijn besluit vastgestelde maximale looptijd). De aandacht van de promotoren wordt gevestigd op het feit dat de door de Gemeenschap toegekende financiële steun meestal lager is dan het door de promotor aangevraagde bedrag.
- #### VI. DE COMPLEMENTARITEIT VAN LEONARDO DA VINCI MET ANDERE PROGRAMMA'S EN INITIATIEVEN
11. De complementariteit van Leonardo da Vinci met de andere communautaire programma's (met name Socrates) en de communautaire initiatieven (vooral, wat prioriteit 2 betreft, met de initiatieven Youthstart, Integra en Urban) alsook met het 4^e Kaderprogramma voor onderzoek en technologische ontwikkeling zou versterkt moeten worden. Promotoren die met succes een project uitvoeren of hebben

uitgevoerd en afgerond dat gefinancierd was met middelen uit een ander communautair programma of initiatief kunnen in het kader van de huidige uitnodiging tot het indienen van voorstellen, een project indienen dat met het voorgaande verband houdt (hetzij gericht op de versterking van hun partnerschap, hetzij om de grondslag te leggen voor een transnationaal opleidingsnetwerk voor de verspreiding en overdracht van reeds ontwikkelde opleidingsmethoden en -producten).

Voor projecten die reeds door een ander programma of initiatief gefinancierd werden, wordt de toelichting van vroegere desbetreffende financieringen vereist teneinde de financiële doorzichtigheid en verantwoordelijkheid te verzekeren.

Dubbele financiering is niet toegestaan. Promotoren mogen geen fondsen ontvangen voor vergelijkbare of (gedeeltelijk) identieke voorstellen in het kader van het programma Leonardo da Vinci en in het kader van andere Programma's of Communautaire Initiatieven.

VII. DEELNAME VAN LANDEN IN VOORBEREIDING TOT TOETREDING

12. Gelet op de besluiten van de Associatieraad, kunnen de Tsjechische Republiek, Hongarije, Roemenië en Cyprus volwaardig deelnemen aan het Leonardo da Vinci-programma in 1998. Toch moeten specifieke budgettaire bepalingen worden nageleefd. Deze worden vermeld in een amendement bij de aanvraagformulieren.

Deelnemingsvoorwaarden

Om in aanmerking te komen voor subsidies in het kader van het Leonardo da Vinci-programma, moeten de kandidaat-instellingen en -organisaties behoren tot:

- één van de landen van de Europese Economische Ruimte (EUR 18): dit zijn de 15 lidstaten van de Europese Unie (EUR 15) plus IJsland, Liechtenstein en Noorwegen;
- één van de landen die deelnemen aan het Leonardo da Vinci-programma: op 1 november 1997 zijn dit de Tsjechische Republiek, Hongarije, Roemenië en Cyprus;
- één van de landen die in onderhandeling zijn over de aansluiting bij het Leonardo da Vinci-programma en op voorwaarde dat de noodzakelijke afspraken worden afgerond vóór de afslui-

ting van de selectieprocedure: Bulgarije, Estland, Letland, Litouwen, Polen, Slowakije en Slovenië.

Ontvankelijkheidscriteria

De programma's voor stages en uitwisselingen (met uitzondering van het operationele programma van deel I en maatregel III.1.b van deel III), proefprojecten (met uitzondering van maatregel III.1.a van deel III) en „Enquêtes en analyses” moeten ten minste gedragen worden door een partnerschap van drie landen, waarbij in elk geval ten minste één lidstaat van de Europese Unie.

VIII. BIJKOMENDE INLICHTINGEN

13. Belangstellende promotoren vinden in de voor de indiening van het voorstel verplichte „Aanvraagformulieren” de nodige bijkomende inlichtingen. Zij worden verzocht zich in verbinding te stellen met de Nationale Coördinatie-Instanties (NCI) en het Bureau voor Technische Bijstand Leonardo da Vinci (BTB) waarvan zij onderstaand de nodige gegevens vinden en waar zij aanvullende inlichtingen kunnen verkrijgen (zie sectie XII hieronder). De promotoren wordt ook aangeraden aan te sluiten op de Internet-server van de Commissie „Europa” (toegangscode: <http://europa.eu.int/en/comm/dg22/leonardo.html>) waar zij de nodige informatie en formulieren zullen vinden. Voor voorstellen betreffende de maatregel I.1.2 dienen de aanvragers contact op te nemen met de Nationale Coördinatie-Instanties aangezien de tenuitvoerlegging van deze maatregel tot de nationale bevoegdheden behoort.
14. Verder zal de Commissie, in overeenstemming met de initiatieven die de deelnemende landen in het kader van deze uitnodiging tot het indienen van voorstellen zullen nemen, op 11 december 1997 de uitnodigingsronde 1998 lanceren en zullen op 19 en 20 januari 1998 informatie- en ontmoetingsdagen plaatsvinden in Brussel. Belangstellende potentiële promotoren wordt aangeraden zich zo snel mogelijk in verbinding te stellen met hun Nationale Coördinatie-Instanties en/of met het Bureau voor Technische Bijstand Leonardo da Vinci te Brussel, teneinde er bijkomende inlichtingen ter zake te verkrijgen en blijf te geven van hun belangstelling voor de deelname aan deze dagen.

IX. LEONARDO DA VINCI: PRIORITEITEN VOOR 1998

15. Voor het programma Leonardo da Vinci zijn, zonder onderscheid naar maatregel voor de delen I, II en III (voorstellen voor proefprojecten, voor transnationale stage- of uitwisselingsprogramma's of voor

enquêtes of analyses), 5 hoofdprioriteiten vastgesteld voor de uitnodiging tot het indienen van voorstellen 1998:

1. de verwerving van nieuwe bekwaamheden,
  2. de toenadering tussen instellingen voor onderwijs of beroepsopleiding en ondernemingen,
  3. de bestrijding van de uitsluiting,
  4. de investering in menselijke hulpbronnen,
  5. de veralgemening van de toegang tot kennis en de bevordering van de ontwikkeling van professionele vaardigheden via de hulpmiddelen van de informatiemaatschappij in de context van de opleiding tijdens de gehele loop van het leven.
16. De ervaring van de drie eerste jaren van de uitvoering van het programma toont aan dat de promotoren er alle belang bij hebben de keuze van de prioriteit onder welke zij hun voorstel willen ontwikkelen, te motiveren, en vooral aan te tonen wat er de specificiteit en de Europese meerwaarde van uitmaakt.

Prioriteit 1: De verwerving van nieuwe bekwaamheden

17. De voorstellen dienen erop gericht te zijn de vooruitzichten voor de werkgelegenheid te verbeteren door de aanpassing van de beroepsopleidingsmethoden en -inhouden aan de veranderingen van de werkorganisatie aan de technologische ontwikkelingen, aan de sociale veranderingen en aan de behoeften van de eenheidsmarkt, en/of bij te dragen tot de verbetering van de talenkennis (zie sectie IV hieronder) door in te spelen op één of meerdere van de volgende doelstellingen:

- a) mensen in staat te stellen om bekwaamheden te verwerven met het oog op nieuwe arbeidsplaatsen via de identificatie van bekwaamheden en de ontwikkeling van de opleiding en van nieuwe kwalificaties voor, bij voorbeeld: de nieuwe werkverschaffingsgebieden, met name het leefmilieu, de nieuwe informatie- en communicatietechnologie, de veiligheid, de gezondheidszorg, de thuisverpleging, het erfgoed, het toerisme en de oprichting van ondernemingen, met name MKB/KMO's en ambachtelijke bedrijven en meer in het algemeen projecten gericht op de ontwikkeling van plaatselijke initiatieven voor het scheppen van nieuwe banen;
- b) de verwerving en de doorzichtigheid van de beroepskwalificaties te bevorderen teneinde er de sleutelkwalificaties in op te nemen en teneinde studies te promoten die de producten van het onderzoek naar de ontwikkeling van nieuwe modellen en instrumenten in toepassing brengen; en

door de middelen te onderzoeken om de formele en informele opleidingsvoorzieningen dichter bijeen te brengen in het kader van de opleiding tijdens de gehele loop van het leven en door de toegang hiertoe te bevorderen;

- c) nieuwe methoden te ontwikkelen, te toetsen of te analyseren voor de validatie/certificatie van sleutelvaardigheden en -kwalificaties in initiële opleidingen door de betrokken promotoren van het project, en ook van vaardigheden en kwalificaties verworven tijdens de beroepsloopbaan en via informele opleidingen. Hierbij wordt gedacht aan kwaliteitsvolle, innoverende opleidingen voor hooggekwalificeerd personeel uit de tertiaire sector, met name productie-ingenieurs en -technici, de installatie en het onderhoud in de sector van de dienstverlening aan ondernemingen. Wat bijvoorbeeld de overdracht van innovatie betreft, is het nagestreefde doel bij te dragen tot een grotere transparantie van de bekwaamheden tussen de deelnemende landen.
  - d) een innoverende aanpak te ontwikkelen op het vlak van de kwaliteit van de opleiding.
18. Bijzondere aandacht zal worden verleend aan proefprojecten, in het bijzonder vanuit de invalshoek van een geïndividualiseerde toegang, die:

- hun vermogen aantonen om aan te sluiten op een Europees netwerk voor conceptualisering, productie en valorisatie dat, in samenwerking met de opleidingssystemen en -voorzieningen in de deelnemende landen, gericht is op de ontwikkeling van accreditatiemethoden voor bekwaamheden die de formele kwalificatiesystemen aanvullen en aan individuen nieuwe mogelijkheden bieden om hun bekwaamheden en beroepservaring te doen erkennen in het perspectief van een transnationale mobiliteit;
- hun vermogen aantonen om, in de verschillende fases van het project, de met het bestreken bekwaamheidsveld verbonden deskundigheid te verenigen met de deskundigheid in de bepaling van relevante opleidingsformules en in de verwezenlijking van individuele accreditatiemiddelen (bij voorbeeld door middel van „persoonlijke bekwaamheidskaarten”).

Prioriteit 2: De toenadering tussen onderwijs- of opleidingsinstellingen en ondernemingen

19. De voorstellen moeten streven naar de ontwikkeling van onderwijs en beroepsopleiding, met name door de alternantie en stage in al haar vormen en op alle niveaus, met inbegrip van het hoger onderwijs (al

dan niet universitair) en voor volwassenen, en de verhoogde aantrekkingskracht van de beroepsopleiding beogen door in te spelen op één of andere van de volgende doelstellingen:

- a) de inhoud en het aanbod van de beroepsopleiding aan te passen, via de samenwerking tussen onderwijs- en opleidingsinstellingen en ondernemingen, met het oog op de ontwikkeling van nieuwe benaderingen ten gunste van de alternantie, in het bijzonder voor de nieuwe behoeften aan betrekkingen en kwalificaties, bij voorbeeld op het vlak van nieuwe technologie; vooral in het licht van de resultaten van de OTO-programma's door samenwerking tussen universiteiten en bedrijven;
- b) de ontwikkeling van overstapmogelijkheden en vakkenkeuzes die de alternantie, waaronder ook de stage, tussen de onderwijs- en opleidingsinstellingen en de ondernemingen aanmoedigen op het niveau van het hoger onderwijs en de ondernemingen.

20. Gezien deze prioriteit, zal de Commissie de voorkeur verlenen aan voorstellen, met name deze waarin de sociale partners worden betrokken op de desbetreffende niveaus en die streven naar:

- ofwel de ontwikkeling van alle vormen van onderwijs en beroepsopleidingschema's onder de vorm van alternerend leren (waaronder de stage) op alle niveaus, in het bijzonder de voorstellen die relevante perioden van erkende beroepsopleiding en/of — beroepservaring beogen in een ander deelnemend land waarbij deze periode integraal deel uitmaakt van de opleiding gevolgd in het deelnemend land van oorsprong;
- ofwel de ontwikkeling van mogelijkheden voor opleiding en beroepservaring in economische, sociale en culturele omgevingen van andere deelnemende landen, gedurende een leertijd;
- ofwel de bevordering van nieuwe vormen van pedagogische begeleiding (in het bijzonder waar het opleiders, onderwijzend personeel of mentors betreft), rekening houdend met de Europese dimensie, alsook met het gebruik van nieuwe technologieën voor afstandleren in een context van alternantie, waaronder de stage;
- ofwel de bevordering van de transnationale mobiliteit via een nauwere samenwerking tussen de centra voor stages en opleidingen en de ondernemingen in de verschillende deelnemende landen,

met inbegrip van de onderzoekinstellingen. De manier waarop deze samenwerking tot stand komt, behoort tot de verantwoordelijkheid van de betrokken actoren.

De Commissie steunt de stage- en uitwisselingsvoorstellen en proefprojecten voor loopbaanoriëntering en -advies gedurende het hele beroepsleven en is gericht tot jonge afgestudeerden, met de bedoeling hun kansen op de arbeidsmarkt te versterken en tot kaderleden in functie, in het bijzonder van MKB/KMO's.

21. De proefprojecten kunnen eventueel uitmonden in stage- of uitwisselingsprogramma's.

Prioriteit 3: De uitsluiting bestrijden

22. De voorstellen moeten gericht zijn op het voorkomen of bestrijden van uitsluiting en de toegang tot de opleiding bevorderen voor kansarmen op de arbeidsmarkt — met inbegrip van volwassenen —, door de verbetering van de arbeidsvooruitzichten, ook voor laag- of ongeschoolde werklozen, via:

- a) de verbetering van de informatie- en adviesverlening alsook de beroepskeuzevoorlichting, gericht op individuele behoeften aan opleiding met het oog op tewerkstelling, zowel voor jongeren als voor volwassenen,
- b) de aanpassing van de inhoud en de methodes van het opleidingsaanbod voor laaggeschoolden, met de bedoeling de sleutelkwalificaties en het leervermogen te versterken, rekening te houden met de reeds verworven ervaring en, voor zover mogelijk, een beroepskwalificatie te bewerkstelligen;
- c) de handhaving van jongeren in de kwalificerende opleidingssystemen.

23. Bij voorstellen van gelijke kwaliteit, zal de Commissie de voorkeur verlenen aan die voorstellen die:

- de ontwikkeling beogen van een vernieuwende, pedagogische en tewerkstellingsbevorderende aanpak voor de meest kansarme bevolkingsgroepen, zowel op onderwijs- als op sociaal vlak, met name in minder bedeelde stadswijken en, desgevallend, ook in de plattelandsgemeenten die kampen met een hoge werkloosheid; deze voorstellen streven ook naar de versterking van de motivatie, het leervermogen, de basiskennis en de sociale vaardigheden bij de betrokkenen — vooral bij jongeren, dit alles in het vooruitzicht van een inschakeeling en herinschakeeling in het gewone proces van de initiële en voortgezette kwalificerende opleiding;

- hun vermogen aantonen om plaatselijke, regionale en nationale middelen op het vlak van financiële en menselijke hulpbronnen te verenigen in aanvulling van de door de Europese Gemeenschap toegekende middelen en om partnerschappen op te richten met de sociaal-economische omgeving, zoals MKB/KMO's, teneinde reële toekomstmogelijkheden in de vorm van arbeidsplaatsen te garanderen, bij voorbeeld door het ontwikkelen van het mentorschap;
- steunen op lokale en regionale multi-actorennetwerken die zich tot doel stellen om een sterke transnationale samenwerking op gang te brengen of te intensifiëren tussenintegratieprojecten die in uitvoering zijn in de verschillende landen die aan het programma deelnemen.

Prioriteit 4: De investering in menselijke hulpbronnen bevorderen

24. De voorstellen moeten erop gericht zijn de investering in menselijke hulpbronnen en de kwaliteit van de opleiding (eveneens op het niveau van het hoger onderwijs) als sleutelfactoren voor de verwezenlijking van de economische doelstellingen te promoten dank zij:
- a) de bevordering van de opleiding van het kaderpersoneel overheidsorganisaties, in het bijzonder de territoriale gemeenschappen, die op verschillende niveaus bij de sociaal-economische ontwikkeling betrokken zijn of agentschappen, teneinde hun bekwaamheid voor het plannen van de middelen, de beroepskeuzevoorlichting en de adviesverlening te verbeteren;
  - b) de bevordering van de toegang tot voortgezette opleiding (vooral in het licht van het bovengenoemd rapport van de Commissie), met name voor de laag geschoolde arbeidskrachten, door ondernemingen aan te moedigen doelgerichte strategieën uit te werken voor de opleiding en de ontwikkeling van menselijke hulpbronnen, bij voorbeeld door de ontwikkeling van job/training rotatieschema's, de uittekening van individuele loopbaanplannen tegen de achtergrond van organisaties die betrokken zijn bij opleiding en met inbegrip van nieuwe voorzieningen waarin informatie, opleiding en werk met elkaar gecombineerd worden, en waarbij rekening wordt gehouden met tijd en/of arbeidsvoorwaarden en/of nieuwe werkrelaties;
  - c) de ontwikkeling van nieuwe methodologieën (ook deze die gebruik maken van open- en af-

standsleren) om de weerstanden tegen opleiding in het MKB/KMO's weg te nemen en de opbouw van partnerschappen tussen de plaatselijke/regionale onderwijsinstellingen — met inbegrip van universiteiten — en de vertegenwoordigers van de plaatselijke economische belangen.

25. De Commissie geeft aan die voorstellen de voorkeur die, op basis van analyses van de systemen en maatregelen in de verschillende deelnemende landen, willen aantonen hoe en in welke mate de investeringen in voortgezette opleiding voor werknemers kunnen worden bevorderd, met inbegrip van innoverende benaderingen op het vlak van financiering voor levenslang leren. De voorkeur gaat in het bijzonder uit naar voorstellen die innoverende opleidingsstrategieën en -praktijken ontwikkelen die ook in MKB/KMO's kunnen worden toegepast en die een lokale of sectorale dimensie vertonen. Bijzondere aandacht gaat uit naar de uitbouw van Europese netwerken van, voornamelijk territoriale, opleidingscentra voor innovatie en overdracht van technologie, gericht op de bovenvermelde ondernemingen waarbij in het partnerschap ook universiteiten, publieke en private onderzoeksinstituten, alsook beroepsfederaties en sociale partners worden opgenomen.

Op dezelfde manier wil de Commissie bijzonder aandacht besteden aan voorstellen die gericht zijn op de opleiding van economische partners (met name het MKB/KMO's) als voorbereiding op de komst van de eenheidsmunt, de euro.

De Commissie geeft, met een bijzondere belangstelling, de voorkeur aan die voorstellen die gericht zijn op de uitwerking van thematische transnationale netwerken voor voortgezette opleiding, waarin ruimte wordt geboden voor individuele investering van de werknemers en voor de pedagogische begeleiding gedurende de werktijd.

De Commissie steunt voorstellen gericht op de implementatie van „resources centres” voor opleiding, die de vorm aannemen van netwerken en ernaar streven om een ruimere toegang tot opleiding te ontwikkelen, met name via het gebruik van nieuwe technologieën zoals bij voorbeeld het initiatief „University for Industry” dit voorstelt in het Verenigd Koninkrijk.

26. Voor alle actievoorstellen ingediend onder deze prioriteit, geldt dat voorstellen waarbij sociale partners in het partnerschap worden opgenomen, met name wat het sociaal overleg betreft, bijzonder goed zullen worden onthaald.

De Commissie zal de kwaliteitsvolle voorstellen onderzoeken, die erop gericht zijn om, op initiatief van de sociale partners op communautair niveau, transnationale voorzieningen tot stand te brengen voor de ondersteuning, analyse en opvolging van de evoluties in de investering, in human resources van de ondernemingen, door de verschillende betrokken actoren.

Prioriteit 5: De veralgemening van de toegang tot kennis via de hulpmiddelen van de informatiemaatschappij en met het vooruitzicht van de opleiding tijdens de gehele loop van het leven

27. De Commissie geeft de voorkeur aan die voorstellen die het dubbel doel hebben om enerzijds door de bevordering van het gebruik van informatie- en communicatietechnologie een verbreding te bewerkstelligen van de toegang tot het leren gedurende de hele looptijd van het leven en anderzijds te beantwoorden aan de nieuwe vereisten inzake kwalificatie en bekwaamheden veroorzaakt door de veranderingen in de industrie en de opkomst van de informatiemaatschappij. De voorstellen moeten zich een of meerdere van de volgende activiteiten tot doel stellen:

- de ondersteuning van MKB/KMO's in de informatiemaatschappij: projecten met betrekking tot de geslaagde integratie van informatie- en communicatietechnologie in de vormingsactiviteiten van MKB/KMO's, opleidingsprojecten voor loopbaanbegeleiding en voor het creëren van omgevingen voor „informatietechnologie”, in het bijzonder in MKB/KMO's;
- de ontwikkeling van innoverende producten en opleidingsmethoden voor lagergeschoolden;
- de opleiding van leraren en opleiders in het gebruik van educatieve software en multimediatoe-passingen gedurende het leerproces, inbegrepen de integratie van materialen uit de informatie- en communicatietechnologie; de opleiding van beroepskeuzeconsulenten om hen vertrouwd te maken met de mogelijkheden van nieuwe technologieën; de ontwikkeling van software waarbij rekening wordt gehouden met de verschillende profielen van de cursisten;
- de ondersteuning bij de ontwikkeling van beroepskwalificatiestructuren voor ontwerpers en ontwikkelaars van educatieve software waarbij rekening wordt gehouden met de verschillende niveaus van deskundigheid die nodig zijn voor het ontwerpen, ontwikkelen en toepassen van educatieve en vormende technologieën in de verschillende opleidingsomgevingen;

- de uitvoering van enquêtes en analyses om innoverende methoden te detecteren voor het gebruik van informatie- en communicatietechnologieën in de beroepsopleiding, in het bijzonder met het oog op de behoeften van MKB/KMO's en het verwerven van nieuwe kwalificaties, inclusief de analyse van nieuwe leermodellen; de enquêtes en analyses moeten een brede synthese realiseren van deze ervaringen, het impact ervan evalueren en aanbevelingen formuleren voor een bredere verspreiding;

- de verspreiding van good practice met betrekking tot de productie, het gebruik en de verspreiding van educatief materiaal en educatieve software voor gebruik in de beroepsopleiding;

- de ontwikkeling van initiatieven op het vlak van de virtuele mobiliteit (bijvoorbeeld telewerken en tele-bemiddeling), alsook andere vormen van werkorganisatie en vernieuwende educatieve software die deze mobiliteit kan bevorderen en, meer algemeen, de ontwikkeling van specifieke operationele methoden voor begeleiding bij het gebruik en evaluatie van de softwarepakketten.

X. PROCEDURES

28. Procedure I

Elk deelnemend land zal, in samenwerking met de Commissie, een uitnodiging tot het indienen van voorstellen organiseren en bekendmaken in de betrokken landen voor de delen I.1.1 „Steun aan de verbetering van de beroepsleidingsstelsels en -voorzieningen in de lidstaten”, deel I.1.2 („Transnationale programma's voor stages en uitwisselingen”), deel III.1 („Samenwerking met het oog op de verbetering van de talenkennis”), deel III.2.a („Enquêtes en analyses op het gebied van de beroepsopleiding”) en deel III.3.a („Ontwikkeling van de verspreiding van innovaties inzake de beroepsopleiding”) in het kader van het programma Leonardo da Vinci, (prioriteiten 2, 3 en 5).

Procedure II

Algemene uitnodiging tot het indienen van voorstellen van de Commissie voor de 15 lidstaten van de Europese Unie en de aan de Europese Economische Ruimte deelnemende EVA-landen alsook voor Hongarije, Roemenië, de Tsjechische Republiek en Cyprus, inzake deel II („Steun aan de verbetering van de beroepsopleidingsacties, mede door de samenwer-

king tussen universiteiten en bedrijven, ten behoeve van ondernemingen en werknemers") en deel III.2.a („Enquêtes en analyses op het gebied van de beroepsopleiding") van het programma Leonardo da Vinci, (prioriteiten 1 tot 4).

29. De Commissie en elk deelnemend land zullen zorg dragen voor een gecoördineerd informatiebeleid met het oog op een hoge graad van doorzichtigheid in de selectie en de waarborg van een optimale toegang van alle promotoren, en er op toezien dat alle betrokken belangengroepen bereikt worden.

XI. ALGEMENE VOORWAARDEN

30. Vademecum en aanvraagformulier

Het „vademeccum", het „aanvraagformulier" en zijn addendum voor 1998 bevatten de selectievoorwaarden en de toegepaste criteria, evenals de beginselen ter regeling van de toekenning van communautaire steun.

Zij kunnen op aanvraag in elk van de communautaire talen worden verkregen bij het Bureau voor Technische Bijstand opgericht om de Commissie bij te staan in de tenuitvoerlegging van het programma, evenals bij de Nationale Coördinatie-Instanties (zie lijst in bijlage I).

Het vademecum en de aanvraagformulieren zijn eveneens beschikbaar op de „EUROPA" server op Internet. De toegangscodes luidt:

<http://europa.eu.int/en/comm/dg22/leonardo.html>.

Inhoud en presentatie van de voorstellen

De potentiële promotoren wordt verzocht de in het „vademeccum" en het „aanvraagformulier" vervatte selectiecriteria, evenals de hierboven uiteengezette prioriteiten, stipt na te leven.

Uiterste datum voor het indienen van voorstellen

De uiterste datum voor de indiening van voorstellen (voor alle voorstellen onder de delen I, II en III) is vastgesteld op **31 maart 1998**, waarbij de poststempel geldt als bewijs.

De Commissie en/of de deelnemende landen neemt voorstellen, na deze datum verzonden, niet in overweging.

XII. ADRESSEN VOOR DE VERZENDING

31. Voorstellen onder procedure I, te weten de delen I.1.1, III.1, III.2.a en III.3.a moeten worden ingezonden op het adres van de „Nationale Coördinatie-Instantie Leonardo da Vinci" van het betrokken deelnemende land (1 origineel + 1 kopie), met een bijkomende kopie naar het „Bureau voor Technische Bijstand opgericht om de Commissie bij te staan in de tenuitvoerlegging van Leonardo da Vinci". Voorstellen onder deel I.1.2 (1 origineel + 1 kopie) moeten uitsluitend worden ingezonden bij de Nationale Coördinatie-Instantie, zonder kopie aan het Bureau voor Technische Bijstand.

Voorstellen onder procedure II, te weten de delen II en III.2.a, dienen ingezonden te worden op het onderstaande adres:

Bureau voor Technische Bijstand aan de Europese Commissie voor het programma Leonardo da Vinci, Sterrenkundelaan 9, B-1210 Brussel (1 origineel + 3 kopies)

met 2 kopies aan de „Nationale Coördinatie Instantie Leonardo da Vinci" van het betrokken deelnemende land (2 kopies).

Mededeling betreffende de aankondiging en de ontmoetings- en informatiedagen voor de uitnodiging tot het indienen van voorstellen in 1998 van het Leonardo da Vinci-programma

De Europese Commissie — Directoraat-Generaal XXII van Onderwijs, Opleiding en Jeugdzaken — lanceert op 11 december 1997, van 10h00 tot 11h30 (GMT+1), de uitnodiging tot het indienen van voorstellen voor 1998. Deze lancering zal per satelliet worden uitgezonden op Europe by Satellite (Eutelsat II F2 op 10 graden Oost — signaalversterker 21 frequentie 11 080 000 MHz — horizontale polariteit — 19 MHz/V). Van 19 januari 1998 tot 20 januari 1998, worden de ontmoetings- en informatiedagen betreffende de uitnodiging tot het indienen van voorstellen 1998 van het Leonardo da Vinci-programma georganiseerd in Brussel. Deze dagen zijn vooral bestemd voor nieuwe promotoren die op zoek zijn naar partners om innovatieve beroepsopleidingsprojecten op te zetten die beantwoorden aan de prioriteiten van de uitnodiging tot het indienen van voorstellen in 1998.

Deze dagen bieden u:

— Specifieke informatieruimtes: stands van de Europese Commissie, de Nationale Coördinatie-Instanties, een stand over de deelname van landen in voorbereiding

tot toetreding, een stand over het opzetten van projecten, praktische informatie, thematische ontmoetingsplaatsen om het contact tussen de deelnemers te vergemakkelijken.

- Thematische en praktische workshops gewijd aan de prioriteiten van de uitnodiging tot het indienen van voorstellen 1998.

Inschrijving en deelname zijn gratis. Reis- en verblijfkosten worden door de Commissie niet terugbetaald aan de deelnemers.

Zou wenst deel te nemen aan deze ontmoetings- en informatiedagen verzoeken wij u per fax het inschrijvingsformulier, leesbaar ingevuld, vóór **7 januari 1998** te zenden op het nummer: +33 1 43 67 79 00.

Dit formulier is beschikbaar hetzij op de Europa-server (<http://europa.eu.int/en/comm/dg22/leonardo.html>) hetzij via de Nationale Coördinatie-Instanties, waarvan de adressen te vinden zijn in bijlage I, hetzij telefonisch via +33 1 43 67 79 79 of per fax via +33 1 43 67 79 00.

Een gedetailleerd programma van de activiteiten zal u worden opgestuurd samen met de praktische toegangsmodaliteiten van deze gebeurtenis. Ingeval uw aanvraag niet kan worden aanvaard wegens het beperkt aantal plaatsen, zal u hierover worden ingelicht.

Voor verdere inlichtingen kunt u zich wenden tot de Nationale Coördinatie-Instanties van het Leonardo da Vinci-programma.

U kan zich vanaf heden ook inschrijven in de gegevensbank voor het zoeken naar partners — een instrument dat frequent door promotoren wordt geraadpleegd — op het Internet-adres: <http://www.leonardodavinci.net/psd/>

U wordt zodoende eveneens vermeld in het „repertorium van geïnteresseerde deelnemers” dat aan iedere deelnemer wordt uitgedeeld op de ontmoetings- en informatiedagen.

ANEXO I — BILAG I — ANHANG I — ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι — ANNEX I — ANNEXE I — ALLEGATO I — BIJLAGE I — ANEXO I — LIITE I — BILAGA I

LEONARDO DA VINCI

Instances Nationales de Coordination (INC)

National coordination Units (NCUs)

BELGIQUE/BELGIUM

VLAAMSE GEMEENSCHAP

Vlaams Leonardo da Vinci Agentschap
Bischoffsheimlaan 27, bus 3
B-1000 Brussel
Tel: (32 2) 219 65 00
Fax: (32 2) 219 12 02
E-mail: clooten@VL-Leonardo.be
Personne à contacter/Contact person: Ms Trudi Clooten

Carl Duisberg Gesellschaft e.V. (CDG)
I 14/Leonardo da Vinci — Koordinierungsstelle
Weyerstraße 79—83
D-50676 Köln
Tel. (49 221) 20 98-365
Fax (49 221) 20 98-114
E-mail: info@k.cdg.de
Homepage address: <http://www.cdg.de>
Personne à contacter/Contact person:
Frau Uta-M. Behnisch
Frau Monique Nijsten
Volet I.1.2.a,b,c — II.1.2.c — III.1.b — III.3.b

COMMUNAUTÉ FRANÇAISE

Cellule FSE
WTC — Tour 1, 14e étage
Boulevard E. Jacqmain 162, Bte 16
B-1000 Bruxelles
Tel: (32 2) 207 75 38
Fax: (32 2) 203 03 45
E-mail: leonardo@mail.interpac.be
Personne à contacter/Contact person: Mr G. De Smet
Volet III.2.a: Mr Denis Gard
Tel: (32 2) 207 75 38

Zentralstelle für Arbeitsvermittlung (ZAV)
Auslandsabteilung
Feuerbachstraße 42—46
D-60325 Frankfurt/Main
Tel. (49 69) 71 11-320
Fax (49 69) 71 11-683
Personne à contacter/Contact person: Frau Birgit Kowalewski
Volet I.1.2.b

COMMUNAUTÉ GERMANOPHONE

Ministerium der deutschsprachigen Gemeinschaft
Gospertstraße 1—5
B-4700 Eupen
Tel: (32 87) 55 38 78
Fax: (32 87) 55 77 16
Personne à contacter/Contact person: Mr Edgar Hungs

Arbeitsgemeinschaft industrieller Forschungsvereinigungen
„Otto von Guericke“ e.V. (AiF)
Leonardo da Vinci Industriekontakt
Tschaikowskistraße 49
D-13156 Berlin
Tel. (49 30) 48 16 33
Fax (49 30) 48 16 34 01
Personne à contacter/Contact person: Herrn Holger Huhn
Volet II.1.1.c, II.1.2.a,b

DANEMARK/DENMARK

ACIU
Hesseløgade 16
DK-2100 Copenhagen Ø
Tel: (45 39) 27 19 22
Fax: (45 39) 27 22 17
E-mail: aciu-dk@inet.uni-c.dk
Personne à contacter/Contact person: Mr B. Dylander

Deutscher Akademischer Austauschdienst (DAAD)
Kennedyallee 50
D-53175 Bonn
Tel. (49 228) 882-257
Fax (49 228) 882-444
E-mail: trenn@daad.de
Personne à contacter/Contact person: Frau Steinmann
Volet II.1.1.c — II.1.2.a,b

ALLEMAGNE/GERMANY

Bundesinstitut für Berufsbildung (BIBB)
Nationale Koordinierungsstelle Leonardo da Vinci
Fehrbelliner Platz 3
D-10707 Berlin
Tel. (49 30) 86 43 23 35
Fax (49 30) 86 43 26 37
E-mail: leonardo@bibb.de
Personne à contacter/Contact person: Herrn Bent Paulsen
Volet I.1.1.a,b,d,e — II.1.1.a,b,d — II.2.a,b — III.3.a

Universität des Saarlandes
NATALI
Im Stadtwald, Gebäude 15 — Raum 205
D-66123 Saarbrücken
Tel. (49 681) 302-36 14/15
Fax (49 681) 302-36 11
E-mail: natali@rz.uni-sb.de
Personne à contacter/Contact person:
Frau Andrea Wille
Frau Betina Lang
Volet III.1.a

Bundesanstalt für Arbeit (BA)
Regensburger Straße 104
D-90327 Nürnberg
Tel. (49 911) 179-28 80
Fax (49 911) 179-14 83
E-mail: BA.Nuernberg.EurlKom@t-online.de
Personne à contacter/Contact person:
Herrn Wilfried Muswieck
Volet I.1.1.c

GRECE/GREECE

National Labour Institute
6-8 Kosti Palama and Galatsiou Street
GR-11141 Athens
Tel: (30 1) 21 11 906/7
Fax: (30 1) 22 85 122
E-mail: nli@itel.gr
Personne à contacter/Contact person: Mrs Chara Gontzou

ESPAGNE/SPAIN

Tecnologia y Gestión de la Innovación, SA (TGI)
Direccion: c/ Velazquez, 134 bis
E-28006 Madrid
Tel: (34 1) 396 48 28
Fax: (34 1) 396 48 65
E-mail: Mnunez@tgi.es
Personne à contacter/Contact person:
Mr Manuel Nuñez Garcia

FRANCE

Agence Leonardo da Vinci c/o ACFCI
Assemblée des chambres françaises de commerce et d'industrie
48, rue la Pérouse
F-75016 Paris
Tel: (33 1) 40 69 37 35
Fax: (33 1) 44 17 95 68
E-mail: Leonardo@acfc.cci.fr
Personne à contacter/Contact person: Ms Brigitte Le Boniec
(Établissements d'enseignement supérieur, réseaux consulaires, entreprises, organismes de formation)

Agence Leonardo da Vinci c/o ANPE
Agence nationale pour l'emploi, Direction Générale
4, rue Galilée
F-93198 Noisy-le-Grand Cedex
Tel: (33 1) 49 31 74 70
Fax: (33 1) 43 05 57 72
Personne à contacter/Contact person: Mr Laurent Mater
(Organismes concernés par la formation et le placement des jeunes travailleurs et demandeurs d'emploi)

Agence Leonardo da Vinci c/o CEFAR
Centre d'études de formation, d'animation et de recherche
4, rue Quentin Bauchart
F-75008 Paris
Tel: (33 1) 53 67 72 32
Fax: (33 1) 40 70 97 08
E-mail: itrimaille@cnpf.fr
Personne à contacter/Contact person: Ms Isabelle Trimaille
(Branches professionnelles, partenaires sociaux, organismes de financement de la formation, entreprises, organismes de formation)

Agence Leonardo da Vinci Éducation c/o CNOUS
Centre national des œuvres universitaires et scolaires
8, rue Jean Calvin
F-75231 Paris Cedex 05
Tel: (33 1) 40 79 91 49
Fax: (33 1) 45 35 72 48
E-mail: leonardo@ac-idf.jussieu.fr
Personne à contacter/Contact person:
Ms Claudine Boudre-Millot
(Établissements sous tutelle du Ministère de l'éducation nationale, de la recherche et de la technologie et du Ministère de l'agriculture, centres de formation des apprentis, établissements spécialisés)

Agence Leonardo da Vinci c/o RACINE
Réseau d'appui et de capitalisation des innovations européennes
73-77 rue Pascal
F-75013 Paris
Tel: (33 1) 44 08 65 10
Fax: (33 1) 44 08 65 11
E-mail: info@racine.asso.fr
Personne à contacter/Contact person:
Mrs Marie-Paule Montay
Mrs Fabienne Beaumelou
(Enquêtes, analyses)

IRELAND/IRLANDE

Leargas, the Exchange Bureau
Avoca House
189/193 Parnell Street
IRL-Dublin 1
Tel: (353 1) 873 14 11
Fax: (353 1) 873 13 16
E-mail: Ronan.Ivory@Leargas.Team400.ie
Personne à contacter/Contact person: Mrs Elizabeth Watters

ITALIE/ITALY

ISFOL
Istanza nazionale di coordinamento
Via G. B. Morgagni 30/e
I-00161 Roma
Tel: (39 6) 44 59 01 (standard)
Tel: (39 6) 44 59 04 90 (direct)
Fax: (39 6) 44 59 04 75
E-mail: isfol.project@iol.it ou isfol.rozera@iol.it
Personne à contacter/Contact person: D.ssa Marina Rozera

LUXEMBOURG/LUXEMBURG

Ministère de l'éducation nationale et de la formation professionnelle
29, rue Aldringen
L-2926 Luxembourg
Tel: (352) 478 52 34
Fax: (352) 47 41 16
E-mail: lenert@men.lu
Personne à contacter/Contact person:
M. Carlo Welfring
M. Jerry Lenert
(Coordinateur national et responsable du suivi des enquêtes, analyses et statistiques dans le domaine de la formation professionnelle — volet III.2)

Foprogest asbl
 23, rue Aldringen, BP 141
 L-2011 Luxembourg
 Tel: (352) 22 02 68
 Fax: (352) 22 02 69
 E-mail: sybille.beaufils@ci.educ.lu
 Personne à contacter/Contact person:
 Mme Nadine Schintgen (Volets I, III.3.a)
 Mme Sybille Beaufils (Volet II)
 (Projets pilotes et programmes de placements/échanges du
 volet I: sauf information et orientation professionnelle. Projets
 pilotes du volet II et III.3.a: sauf innovations en formation
 professionnelle et coopération université/entreprise)

Administration de l'emploi — CNR
 10, rue Bender BP 2208
 L-1022 Luxembourg
 Tel: (352) 478 53 00
 Fax: (352) 40 61 39
 E-mail:
 Personne à contacter/Contact person: M. N. Ewen
 (Projets pilotes du volet I dans le domaine de l'information et
 de l'orientation professionnelle)

CPOS
 280, route de Longwy
 L-1940 Luxembourg
 Tel: (352) 45 64 64-615
 Fax: (352) 45 45 44
 E-mail:
 Personne à contacter/Contact person: M. R. Goffin
 (Projets pilotes du volet I dans le domaine de l'information et
 de l'orientation professionnelle)

Luxinnovation
 7, rue Alcide De Gasperi
 L-1615 Luxembourg
 Tel: (352) 43 62 63-1
 Fax: (352) 43 23 28 ou 43 83 26
 E-mail: beatrice.abondio@sitel.lu
 Personne à contacter/Contact person: Mme Béatrice Abondio
 (Volets II.1.1, II.1.2 et III.3.a)

Agence Socrates
 Ministère de l'éducation nationale et de la formation
 professionnelle
 29, rue Aldringen
 L-2926 Luxembourg
 Tel: (352) 478 51 83
 Fax: (352) 478 51 37
 Personne à contacter/Contact person: M. G. Dondelinger
 (Volet III.1)

PAYS-BAS/NETHERLANDS

Cinop
 Pettelaarpark 1
 NL-5216 PP s'Hertogenbosch
 Tel: (31 73) 68 00 762
 Fax: (31 73) 61 23 425
 E-mail: leonardo@cinop.nl
 Internet <http://www.cinop.nl>
 Personne à contacter/Contact person:
 European procedures: Mr Jos Tilkin, E-mail: jtilkin@cinop.nl
 National procedures: Mrs Luusi Hendriks,
 Tel +31 73 68 00 762;
 E-mail: lhendriks@cinop.nl
 Mr Martin Jacobs, E-mail: mjacobs@cinop.nl
 Mrs Janie Roemeling, E-mail: jroemeling@cinop.nl

Nuffic
 (University/undertaking cooperation)
 Kortenaerkade, 11 (PO Box 29777)
 NL-2502 LT Den Haag
 Tel: (31 70) 42 60 260
 Fax: (31 70) 42 60 259
 E-mail: wichmann@nufficcs.nl
 Internet <http://www.nufficcs.nl>
 Personne à contacter/Contact person: Mr Harry Wichmann

SUSP

Transnationale programma's voor stages voor werkende
 jongeren
 Duinweg 5 (PO Box 97)
 NL-1860 AB Bergen N.H.
 Tel: (31 72) 589 61 44
 Fax: (31 72) 589 40 08
 E-mail: leonardo@uitwisseling.nl
 Personne à contacter/Contact person: Mr. L. Van der Hoeven
 (Volet I.1.2.b)

AUTRICHE/AUSTRIA

Büro für Europäische Bildungskoooperation
 Leonardo da Vinci — Büro
 Schreyvogelgasse 2
 A-1010 Wien
 Tel: (43 1) 534 08 41
 Fax: (43 1) 534 08 30
 E-mail: brandstaetter.leo@beb.ac.at
 roithinger.leo@beb.ac.at
 Personne à contacter/Contact person: Mr. R. Brandstätter
 (Strand III.2.a: M. Ludwig Roithinger)

PORTUGAL

Instance National de Coordination
 Rua Jacinta Marto, n° 8, 2° Frente
 P-1150 Lisboa
 Tel: (351 1) 356 18 40
 Fax: (351 1) 352 17 91
 E-mail: leonardo.inc@mail.telepac.pt
 Personne à contacter/Contact person:
 Mr Porfirio Simões de Carvalho e Silva

SUOMI/FINLAND

Finnish Leonardo da Vinci Centre
 National Board of Education
 Hakaniemenkatu 2
 FIN-00530 Helsinki
 Tel: (358 9) 774 772 17
 Fax: (358 9) 774 772 13
 E-mail: mikko.nupponen@oph.fi
 Personne à contacter/Contact person: Mr. Mikko Nupponen

CIMO

(Centre for International Mobility)
 Hakaniemenkatu 2 (PO Box 343)
 FIN-00531 Helsinki
 Tel: (358 9) 77 47 70 33
 Fax: (358 9) 77 47 70 64
 E-mail: nina.eskola@cimo.fi
 Personne à contacter/Contact person: Ms N. Eskola
 (for Strand I.1.2)

SUEDE/SWEDEN

Svenska EU Programkontoret
 Utbildning och kompetensutveckling
 Kungsgatan 8, 3e v.
 S-103 96 Stockholm
 Tel: (46 8) 453 72 00
 Fax: (46 8) 453 72 01
 E-mail: boo.sjogren@eupro.se
 christina.hasselberg@eupro.se
 E-mail: peter.mossfeldt@eupro.se
 monica.emanuelsson@eupro.se
 Personne à contacter/Contact person:
 Boo Sjögren, Direktör, tel. (46 8) 453 72 11
 Monica Robin Svensson, Biträdande direktör,
 tel. (46 8) 453 72 12
 Ms Christina Hasselberg, tel. (46 8) 453 72 18
 (Training within school)
 Mr Peter Mossfeldt, tel. (46 8) 453 72 39
 (Training within working life, Strand III.2.a)

ROYAUME-UNI/UNITED KINGDOM*Heads of the NCU:*

Mr Gordon Pursglove
 Department for Education and Employment
 EC Education and Training Division
 Room E605
 Moorfoot
 UK-Sheffield S1 4PQ
 Tel: (44 114) 259 35 15
 Fax: (44 114) 259 41 03
 E-mail: eurotrain.ed@gtnet.gov.uk

Mrs Judith Grant
 EC Education and Training Division
 Department for Education and Employment
 Caxton House, Room 434
 6-12 Tothill Street
 UK-London SW1H 9NA
 Tel: (44 171) 273 53 97
 Fax: (44 171) 273 51 95/54 75
 E-mail: jgrant.dfee.ch@gtnet.gov.uk

Central Bureau for Educational Visits and Exchanges
 The British Council
 10, Spring Gardens
 UK-London SW1A 2BN
 Tel: (44 171) 389 43 89 45 09
 Fax: (44 171) 389 44 26

E-mail: leonardo@centralbureau.org.uk
 Personne à contacter/Contact person: Mrs Ann Kinsella
 (For Strands I.1.1.a, I.1.2.a, I.1.2.b, I.1.2.c, III.1.a, III.1.b,
 III.3.a)

Centre for Training Policy Studies
 The University of Sheffield
 5 Palmerston Road
 UK-Sheffield S10 2TE
 Tel: (44 114) 222 13 80/1/2
 Fax: (44 114) 275 56 82
 E-mail: leonardo@sheffield.ac.uk
 Personne à contacter/Contact person: Mr Philip Edmeades
 (For Strands I.1.1.b, I.1.1.d, I.1.1.e, II.1.1.a, II.1.1.b, II.1.1.d,
 II.1.2.c)

Department of Education and Employment
 Higher Education and Employment Division
 Room E 530
 Moorfoot
 UK-Sheffield S1 4PQ
 Tel: (44 114) 259 45 02
 Fax: (44 114) 259 38 05
 E-mail: heed.dfee.mf@gtnet.gov.uk
 Personne à contacter/Contact person: Mr Dave Saunders
 (For Strands II.1.1.c, II.1.2.a, II.1.2.b)

Department for Education and Employment
 EC Education and Training Division
 Level 4, Caxton House
 6-12 Tothill Street
 UK-London SW1H 9NA
 Tel: (44 171) 273 56 60
 Fax: (44 171) 273 51 95/54 75
 E-mail: jgoodwin.uk.leonardo@gtnet.gov.uk
 Personne à contacter/Contact person: Mr John Goodwin
 (For Strand I.1.1.c)

Department for Education and Employment
 EC Education and Training Division
 Room E6B
 Moorfoot
 UK-Sheffield S1 4PQ
 Tel: (44 114) 259 48 19
 Fax: (44 114) 259 41 03
 E-mail: eurotrain.ed@gtnet.gov.uk
 Personne à contacter/Contact person: Mr David Oatley
 (For Strand III.2.a, III.2.b)

Pays de l'Espace Economique Européen**Countries of the European Economic Area****ISLANDE/ICELAND**

Leonardo da Vinci NCU
Research Liaison Office
University of Iceland
Dunhaga 5

IS-107 Reykjavik

Tel: (354) 525 49 00

Fax: (354) 525 49 05

E-mail: rthj@rthj.hi.is

Personne à contacter/Contact person: Mr A. H. Ingthórsson

Tel: (41 75) 237 62 03

Fax: (41 75) 237 62 64

E-mail: dgunz@lis.li

Personne à contacter/Contact person: Mr Dieter Gunz

LIECHTENSTEIN

Leonardo da Vinci — Büro
Fachhochschule Liechtenstein
Marianumstraße 45
FL-9490 Vaduz

NORVÈGE/NORWAY

Leonardo da Vinci i Norge (NCU)

Teknologisk Institutt (TI)

Akersveien, 24c

POB 2608 St. Hanshaugen

N-0131 Oslo

Tel: (47 22) 86 50 00

Fax: (47 22) 20 18 01

E-mail: krir@teknologisk.no

Personne à contacter/Contact person: Mr Rolf Kristiansen

Pays pré-adhesion**HONGRIE/HUNGARY**

Mrs Edit Gyül Vészi-Pataki (Contact person)

National Institute of Vocational Training

Berzsényi u. 6

H-1087 Budapest

Tel (36 1) 210 10 65

Fax (36 1) 210 10 63 or 36 1 333 93 61

E-mail: leonardo@nive.hu

Str. G-ral Berthelot 30, Sec. 1

RO-70738 Bucharest

Tel (401) 615 00 01

Fax (401) 312 48 77

REPUBLIQUE TCHEQUE/CZECH REPUBLIC

Dr. Miroslava Kopicová (Director)

Czech National Coordination Unit

Václavské náměstí 43

CZ-110 00 Praha 1

Tel (42 02) 24 21 51 78

Fax (42 02) 24 21 45 33

E-mail: marcins@leonardo.nvf.cz

M. Sorin Ionescu (Head of the NCU)

Ministry of Education

Leonardo da Vinci National Coordination Unit

Splaiul Independentei 314 Et. 5

Rectorat U.P.B.

RO-70738 Bucharest 6

Tel (401) 410 37 57

Fax (401) 410 32 13

E-mail: pas d'adresse e-mail

M. Marcin Stryjecki (Contact person)

Czech National Coordination Unit

Václavské náměstí 43

CZ-110 00 Praha 1

Tel (42 02) 24 21 51 78

Fax (42 02) 24 21 45 33

E-mail: marcins@leonardo.nvf.cz

CHYPRE/CYPRUS

Mr P. C. Koutouroussis (Contact person)

Director General

Industrial Training Authority of Cyprus

2, Anavissou street Strovolos

PO Box 5431

CY-Nicosia

Tel (357) 2 31 22 33

Fax (357) 2 49 69 49

E-mail: hrdauth@cytanet.com.cy

ROUMANIE/RUMANIA

M. Alexandru Mihailescu (Contact person)

Mrs Gabriela Sabău (Contact person)

Ministry of Education

Permanent Secretary

Ministry of Labour and Social Insurance

Byron Avenue 7

CY-Nicosia

Fax (357) 2 45 09 93

BIJLAGE II

**ONTVANKELIJKHEIDSVOORSCHRIFTEN VOOR PROJECTEN WAARIN ORGANISATIES
BETROKKEN ZIJN AFKOMSTIG UIT EEN LAND IN VOORBEREIDING TOT TOETREDING
DAT VAN RECHTSWEGE DEELNEEMT AAN HET PROGRAMMA**

Wettelijke basis: paragraaf 3 van lid I van de besluiten van de „Associatieraad” betreft de voorwaarden en modaliteiten voor de participatie van de Tsjechische Republiek, Hongarije, Roemenië en artikel 4 van het besluit wat Cyprus betreft bepalen dat:

„Om de communautaire dimensie te waarborgen moeten transnationale programma's, projecten en acties door de Tsjechische Republiek, Hongarije, Roemenië en Cyprus voorgesteld gedragen worden door een minimaal aantal partners afkomstig van de lidstaten van de Gemeenschap”.

„De projecten en acties uitsluitend uitgevoerd door de Tsjechische Republiek, Hongarije, Roemenië en Cyprus en de EVA/EER-landen of andere derde landen, met inbegrip van deze die een associatie-akkoord hebben afgesloten met de Gemeenschap en voor dewelke deelname aan de programma's openstaat, kunnen niet genieten van financiële steun van de Gemeenschap”.

Ontvankelijkheidsvoorschrift: Dientengevolge, geldt in het algemeen dat, om ontvankelijk te zijn, proefprojecten en enquêtes en analyses ten minste moeten gedragen worden door drie landen, waarvan ten minste één lidstaat van de Europese Unie. Niettemin zal de voorkeur gegeven worden aan transnationale projecten met een partnerschap samengesteld uit ten minste de helft aan organisaties afkomstig uit lidstaten van de Europese Unie.

Het is duidelijk, dat de algemene voorwaarde tot het indienen van voorstellen, zijnde dat het project wordt gedragen door één of meerdere partners afkomstig uit tenminste drie deelnemende landen, moet gevolgd worden, met uitzondering nochtans van de stages en uitwisselingen in deel I (maatregel I.1.2) en de maatregelen van deel III.1 waar partnerschappen van twee landen ontvankelijk zijn.

De organisaties van de landen in voorbereiding tot toetreding die aan het programma deelnemen mogen ten volle meedoen aan proefprojecten en stages en uitwisselingen als contractant/promotor, coördinator of partner.

Niet-ontvankelijke deelname: een project dat alleen gedragen wordt door landen in voorbereiding tot toetreding is niet ontvankelijk. Op dezelfde wijze geldt dat een project gedragen door partners uit landen in voorbereiding tot toetreding en EVA/EER-landen (IJsland, Noorwegen en Liechtenstein) niet ontvankelijk is; een project gedragen door organisaties uitsluitend afkomstig uit EVA/EER-landen eveneens niet.

Voorbeelden:

	Ontvankelijke partnerschappen		Niet-ontvankelijke partnerschappen	
Proefprojecten, alle delen	CY, D, CZ, N		ISL, CZ, HU, FL	
Stages en uitwisselingen, delen II en III	HU, FIN, RO		RO, CY, CZ	
Enquêtes en analyses	F, CY (enkel maatregel III.1.a)		N, FL, ISL	
Stages en uitwisselingen deel I	Land van oorsprong	Land van bestemming	Land van oorsprong	Land van bestemming
	CZ	D	CZ	ISL
	HU	UK, ISL	HU	CZ
	RO	E, HU	RO	N, CZ
	D	CZ	N	CY
	F	HU, N	ISL	RO, N
	IT	CY, E	CZ	RO, ISL
	N	RO, IRL	RO	HU
	CZ	HU, D		

Resultaten van de inschrijvingen (communautaire voedselhulp)

(97/C 372/13)

Overeenkomstig artikel 9, lid 5, van Verordening (EEG) nr. 2200/87 van de Commissie van 8 juli 1987 tot vaststelling van algemene voorschriften voor de beschikbaarstelling in de Gemeenschap van producten voor levering als communautaire voedselhulp

(Publicatieblad van de Europese Gemeenschappen L 204 van 25 juli 1987, bladzijde 1)

24 november en 2 december 1997

Verordening nr./Besluit	Partij	Actie nr.	Begunstigde	Product	Hoeveelheid (ton)	Leveringsstadium	Leverancier	Toewijzingsprijs (ECU/t)
2222/97	A	456 + 457/96	Euronaïd/...	LEPv	120	EMB	DMK — Hamburg (D)	1 496,00
2232/97	A	458/96	Euronaïd/Ecuador	HSOJA	120	EMB	Cebag — Antwerpen (B)	766,84
	B	447/96	WFP/Malawi	HCOLZ	61	DEST	Mutual Aid — Antwerpen (B)	1 125,62
2271/97	A	492 + 493 + 504/96	Euronaïd/...	LEPv	150	EMB	DMK — Hamburg (D)	1 514,00
2272/97	A	496 + 497 + 505/96	Euronaïd/...	SUB	126	EMB	Zuckerhandelsunion — Berlin (D)	322,50
	B	471/96	Euronaïd/Ecuador	SUB	306	EMB	Mutual Aid — Antwerpen (B)	321,58
	C	64-66/97	CICR/...	SUB	220	DEST	Mutual Aid — Antwerpen (B)	552,32
2281/97	A	494 + 495/96	Euronaïd/Madagascar	HCOLZ	105	EMB	Cebag — Antwerpen (B)	793,66
	B	56-59/97	CICR/...	HCOLZ	262	DEST	Mutual Aid — Antwerpen (B)	978,80
2282/97	A	468/96	Euronaïd/Madagascar	CBR/M/L	1 080	EMB	Eurico Italia — Vercelli (I)	223,98
	B	498 + 499/96	Euronaïd/Madagascar	FHAF	60	EMB	Produkten Transit Handelsges. — Elmshorn (D)	362,75
	C	489-491/96	Euronaïd/...	FBLT	240	EMB	UBEMI — Antwerpen (B)	192,95
	D	60-62/97	CICR/...	FBLT	645	DEST	Grandi Molini — Rovigo (I)	336,25
	E	63/97	CICR/Georgië	FMAI	90	DEST	Grandi Molini — Rovigo (I)	319,15
	F	500/96	WFP/Jemen	DUR	8 137	DEB	Cie. Cont. France — Labege Cedex (F)	279,94

BLT: zachte tarwe.
 FBLT: meel van zachte tarwe.
 CBL: langkorrelige volwitte rijst.
 CBM: halflangkorrelige volwitte rijst.
 CBR: rondkorrelige volwitte rijst.
 BRI: breukrijst.
 FHAF: havervlokken.
 FROF: smeltkaas.
 WSB: tarwe-soja mix.
 SUB: witte suiker.
 ORG: gerst.
 SOR: sorgho.
 DUR: harde tarwe.
 GDUR: gries van harde tarwe.
 MAI: mais.
 FMAI: maïsmeel.

B: boter.
 GMAI: maïsgries.
 SMAI: maïsgriesmeel.
 LENP: vollemelkpoeder.
 LDEP: halfvollemelkpoeder.
 LEP: mageremelkpoeder.
 LEPv: gevitamineerde mageremelkpoeder.
 LHE: melk met hoog energiegehalte.
 CT: tomatenconcentraat.
 CM: makreelconserven.
 BISC: eiwitrijke biscuits.
 BO: butteroil.
 HOLI: olijfolie.
 HCOLZ: geraffineerde koolzaadolie.
 HSOJA: geraffineerde sojaolie.
 HPALM: gedeeltelijk geraffineerde palmolie.

HTOUR: geraffineerde zonnebloemolie.
 BPJ: rundvlees in eigen nat.
 CB: corned beef.
 COR: krenten.
 BABYF: babyfood.
 Lsub1: zuigelingenvoeding.
 Lsub2: opvolgzuigelingenvoeding.
 PAL: deegwaren.
 PISUM: spliterwten.
 FEQ: veldbonen (Vicia faba equina).
 FABA: tuinbonen (Vicia faba major).
 SAR: sardines.
 DEB: franco loshaven, lossing inbegrepen.
 DEN: franco loshaven, lossing niet inbegrepen.
 EMB: franco laadhaven.
 DEST: franco bestemming.